

मासिक अंक

महाआयटी संवाद

दुसरा अंक - एप्रिल 2026

डिजिटल परिवर्तनाच्या केंद्रस्थानी महिला
डिजिटल समावेशनातून महाराष्ट्राचे सक्षमीकरण

महाराष्ट्र माहिती तंत्रज्ञान महामंडळ मर्यादित
(महाराष्ट्र शासनाचा उपक्रम)

या अंकात...

माननीय संचालकांच्या लेखणीतून	1
मुख्य कथा -	2
तळागाळातील महिलांपर्यंत तंत्रज्ञान पोहोचते तेव्हा... महाआयटीची समावेशकतेची कहाणी	
नागरिकाभिमुख डिजिटल प्रशासन मॉडेल	4
महिलांच्या न्याय आणि सक्षमीकरणासाठी तक्रार पोर्टल...	
सक्षम महिला	6
व्हीएलई श्रीमती अनिता कळसणे : बोधेगावच्या डिजिटल परिवर्तनामागील महिला	
समावेशक प्रशासन	7
भाग्यश्री दळवी : अहिल्यानगरमधील नागरिक सेवांचा एक विश्वासार्ह चेहरा	
स्मार्ट प्रशासन	8
प्रभावी डिजिटल प्रशासनासाठी 'एक राज्य, एक पोर्टल' या संकल्पनेच्या दिशेने महाराष्ट्राची वाटचाल	
डिजिटल प्रशासन घरपोच	11
खाटेवरून सशक्तीकरणाकडे : सन्मानाचा प्रवास	
सायबर स्वच्छतेपासून जबाबदार कृत्रिम बुद्धिमत्तेकडे	12
वाढत्या सायबर धोक्यांच्या पार्श्वभूमीवर माहिती तंत्रज्ञान मंत्र्यांचे डिजिटल शिस्तीचे आवाहन	

डीपीडीपी सज्जता	14
डीपीडीपी कायद्यामुळे नागरिकांच्या वैयक्तिक माहितीच्या प्रशासनात नव्या युगाची सुरुवात: महाराष्ट्राची डीपीडीपीसाठी सज्जता	
महिला दिन विशेष	16
महिला नेतृत्व करतात, तेव्हा प्रभाव अद्वितीय असतो...	
महिला दिन विशेष	17
महिलांचे सक्षमीकरण, भविष्याचे सक्षमीकरण	
महिला दिन विशेष	18
सक्षमीकरणाच्या वाटेवर...	
महिला दिन विशेष	19
विश्वास, शिक्षण आणि नेतृत्वाच्या माध्यमातून सक्षमीकरण	
महिला दिन विशेष	20
डिजिटल भविष्याला आकार देताना...	
महिला दिन विशेष	21
सक्षमीकरणाचा भावमग्न प्रवास	
इंडिया एआय इम्पॅक्ट शिखर परिषद अहवाल	22
महाराष्ट्राने सादर केला सर्वसमावेशक 'एआय प्रशासन आराखडा'	

संचालकांच्या लेखणीतून

सुश्री भुवनेश्वरी एस. (भा.प्र.से.)

संचालक, माहिती तंत्रज्ञान \ महाआयटी

महिलांच्या सक्षमीकरणासाठी महाराष्ट्राची डिजिटल
वाटचाल – समावेशनातून परिवर्तनाकडे

महाराष्ट्रातील महिलांच्या सक्षमीकरणाची परंपरा इतिहासात खोलवर रुजलेली आहे. माता जिजाबाई यांच्या शौर्यापासून अहिल्याबाई होळकर यांच्या दूरदर्शी राज्यकारभारापर्यंत आणि सावित्रीबाई फुले यांच्या समाजसुधारक नेतृत्वापर्यंत, महिलांनी राज्याच्या प्रगतीला नेहमीच दिशा दिली आहे. आज महिलांचे सक्षमीकरण हे केवळ सामाजिक उद्दिष्ट नसून एक व्यावहारिक विकास धोरण आहे. जेव्हा महिलांना शिक्षण, कौशल्य, आर्थिक पाठबळ आणि आत्मविश्वास मिळतो, तेव्हा कुटुंब आणि समाज एकत्रितपणे उन्नती साधतात. म्हणूनच शासन तंत्रज्ञान, पारदर्शकता आणि लक्षित लाभवाटपाच्या माध्यमातून महिलांच्या नेतृत्वाखालील विकासाला चालना देत आहे.

महाआयटी या प्रवासात नागरिकाभिमुख डिजिटल प्रणाली विकसित करून आणि त्यांना पाठबळ देऊन महत्वाची भूमिका बजावत आहे. या प्रणाली शासनाच्या सेवा अधिक वेगवान, सुलभ आणि विश्वासाई करण्यासाठी तयार करण्यात आल्या आहेत. याचे उत्कृष्ट उदाहरण म्हणजे महाडीबीटी (MahadBT) प्रणाली, जी थेट लाभ हस्तांतरणासाठी एक सक्षम आणि विश्वासाई व्यासपीठ म्हणून उभी राहिली आहे. या

माध्यमातून पात्र महिलांना थेट आणि वेळेवर लाभ मिळतात, विलंब कमी होतो आणि उत्तरदायित्व वाढते.

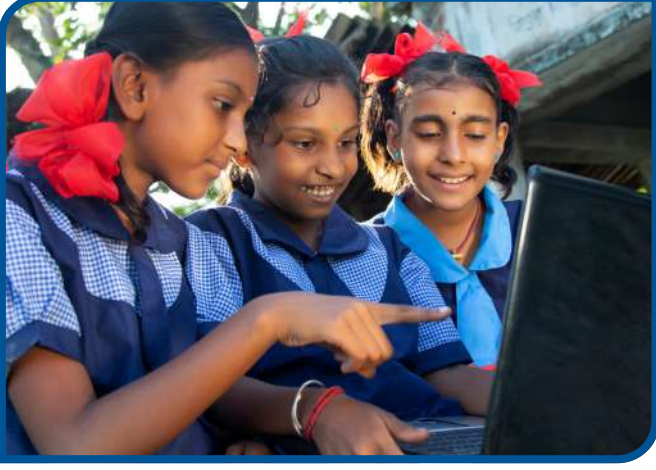
2024 ते 2026 या कालावधीत महाडीबीटीद्वारे सुमारे ₹2,800 कोटीचे वितरण करण्यात आले असून महाराष्ट्रातील जवळपास 15 लाख महिलांपर्यंत लाभ पोहोचला आहे. ही आकडेवारी केवळ संख्या नसून प्रत्यक्ष बदलाचे प्रतीक आहे—यामुळे मुली शिक्षण सुरु ठेवत आहेत, महिला पुन्हा महाविद्यालयात किंवा कौशल्य प्रशिक्षणाकडे वळत आहेत आणि कुटुंबे शिक्षणाला प्राधान्य देत आहेत. यावरून हे सिद्ध होते की, जेव्हा कल्याणकारी योजना पारदर्शक आणि वेळेवर पोहोचतात, तेव्हा त्या सन्मान आणि संधी निर्माण करतात.

या परिसंस्थेचा एक महत्त्वपूर्ण घटक म्हणजे महाआयटीमार्फत कार्यरत असलेल्या हजारो ग्रामीण महिला उद्योजक यांचे जाळे. या महिला केवळ सेवा पुरवठादार नसून शेवटच्या टप्प्यापर्यंत डिजिटल प्रशासन पोहोचविण्याचा कणा आहेत. त्या नागरिकांना योजनांसाठी अर्ज करण्यात, कागदपत्रांची पूर्तता करण्यात, बँक खाती उघडण्यात, थेट लाभ मिळविण्यात आणि ऑनलाइन सेवांचा आत्मविश्वासाने वापर करण्यात मदत करतात. अनेक गावांमध्ये आणि लहान शहरांमध्ये महिला व्हीएलई या विश्वासाई मार्गदर्शक बनल्या आहेत—त्या इतर महिलांना त्यांचे हक्काचे लाभ मिळविण्यासाठी प्रोत्साहित करतात, मुलींना शिक्षणात टिकून राहण्यासाठी मदत करतात, आरोग्यसंबंधी आपत्कालीन परिस्थितीत कुटुंबांना सहाय्य करतात आणि शासकीय योजनांविषयी जनजागृती करतात. त्याचवेळी त्या स्वावलंबी उद्योजक बनत असून सन्मानपूर्वक उत्पन्न मिळवत इतर महिलांसाठी प्रेरणादायी ठरत आहेत.

महाराष्ट्राचा संदेश स्पष्ट आहे—डिजिटल परिवर्तन हे समान प्रगतीकडे नेणारे असले पाहिजे. जेव्हा तंत्रज्ञान महिलांपर्यंत पोहोचते आणि महिला स्वतः डिजिटल नेतृत्व स्वीकारतात, तेव्हा विकास खऱ्या अर्थाने सर्वसमावेशक ठरतो.

मुख्य कथा

तळागाळातील महिलांपर्यंत तंत्रज्ञान पोहोचते तेव्हा... महाआयटीची समावेशकतेची कहाणी

महाराष्ट्रातील एका आदिवासी भागात संगणक अभियांत्रिकीची विद्यार्थिनी नंदा कातकरी आपल्या स्वप्नाच्या उंबरठ्यावर उभी होती—तिच्याकडे गुणवत्ता कमी नव्हती, पण पुढील सत्राची फी भरण्याची तिच्या कुटुंबाची आर्थिक क्षमता नव्हती. तिचा प्रवेश निश्चित झाला होता. तिची वर्गखोली तिची वाट पाहत होती. परंतु फी ही तिच्या पालकांसाठी पार करणे अशक्य असलेली भिंत ठरली होती. ग्रामीण व आदिवासी महाराष्ट्रातील हजारो मुलींप्रमाणेच तिचे भविष्य एका गोष्टीवर अवलंबून होते—शिष्यवृत्तीची मदत वेळेत मिळते की नाही.

अशा अनेक विद्यार्थिनींच्या समस्या दूर करत, महाआयटीमार्फत राबविले जाणारे डिजिटल प्रशासन त्यांच्या आयुष्यांमध्ये शांतपणे बदल घडवत आहे.

महाडीबीटीच्या माध्यमातून राजर्षी छत्रपती शाहू महाराज शिक्षण शुल्क शिष्यवृत्ती (EBC) सारख्या योजना विद्यार्थ्यांना—विशेषतः मुलींना— थेट आर्थिक मदत पारदर्शक पद्धतीने मिळेल याची खात्री करतात. या चौकटीअंतर्गत इतर मागासवर्गीय (OBC) विद्यार्थ्यांसाठी मॅट्रिकोत्तर शिष्यवृत्ती, शिक्षण शुल्क व परीक्षा शुल्क यांचा परतावा या सुविधा उपलब्ध करून दिल्या जातात, ज्यामुळे मुलींना कोणत्याही व्यत्ययाशिवाय उच्च शिक्षण अखंडितपणे सुरू ठेवता येते.

अशा कुटुंबांमध्ये जेथे आर्थिक अडचणीच्या काळात शिक्षण हा पहिला त्याग ठरतो, त्यांच्यासाठी आर्थिक सहाय्य ही केवळ मदत नाही; तर ती महत्वाकांक्षा, सन्मान आणि दीर्घकालीन संधीचे संरक्षण आहे.

महाराष्ट्राची प्रगती तेव्हाच अधिक बळकट होते जेव्हा ती दुर्गम आणि अतिदुर्गम भागांपर्यंत, विशेषतः महिलांपर्यंत पोहोचते. महिला सक्षमीकरण हे केवळ सामाजिक उद्दिष्ट नाही—ते एक व्यवहार्य विकास धोरण आहे. जेव्हा महिलांना शिक्षण, कौशल्य, आर्थिक पाठबळ आणि आत्मविश्वास मिळतो, तेव्हा संपूर्ण कुटुंब प्रगतीपथावर जाते. म्हणूनच महाराष्ट्र शासन तंत्रज्ञान, पारदर्शकता आणि लक्षित

कल्याणकारी सेवा वितरणाद्वारे महिलांच्या नेतृत्वाखालील विकासावर भर देत आहे.

या प्रवासात महाआयटी लोकाभिमुख डिजिटल प्लॅटफॉर्म उभारून व सक्षम करून महत्वाची भूमिका बजावत आहे. या प्रणालींमुळे शासकीय सेवा अधिक जलद, सुलभ आणि विश्वासाई बनल्या आहेत. त्यातील उत्तम उदाहरण म्हणजे महाडीबीटी, जे थेट लाभ हस्तांतरणासाठी एक मजबूत आणि विश्वासाई व्यासपीठ ठरले आहे. पात्र महिलांना कमी विलंबाने आणि अधिक जबाबदारीने लाभ थेट मिळतील, याची ते खात्री करते.

2024 ते 2026 या कालावधीत महाडीबीटीमार्फत सुमारे ₹2,800 कोटी इतकी रक्कम महिला लाभाध्यांना वितरित करण्यात आली, ज्याचा लाभ महाराष्ट्रातील सुमारे 15 लाख महिलांना झाला. हे आकडे केवळ संख्या नसून प्रत्यक्ष बदलाचे प्रतीक आहेत—मुली शिक्षण सुरू ठेवत आहेत, महिला पुन्हा महाविद्यालयांकडे किंवा कौशल्य प्रशिक्षणाकडे वळत आहेत, आणि कुटुंबे शिक्षणाला प्राधान्य देत आहेत. जेव्हा कल्याणकारी सेवा पारदर्शकरित्या व वेळेवर मिळतात, तेव्हा सन्मान आणि संधी निर्माण होतात.

मात्र महाराष्ट्राच्या डिजिटल सक्षमीकरण मॉडेलची खरी क्षमता केवळ मंचांमध्ये नाही तर तळागाळापर्यंत लाभ पोहोचवणारे, व्हीएलई म्हणून काम करणारे लोक या मंचांना अर्थपूर्ण बनवतात.

या परिस्थितीचा एक प्रभावी भाग म्हणजे महाआयटीच्या माध्यमातून कार्यरत असलेल्या 30,000 ग्रामीण महिला उद्योजकांची साखळी. या महिला केवळ सेवा पुरवठादार नसून त्या तळागाळापर्यंत पोहोचणाऱ्या डिजिटल प्रशासनाचा कणा आहेत. त्या नागरिकांना विविध योजनांसाठी अर्ज करण्यास, कागदपत्रे पूर्ण करण्यास, बँक खाते उघडण्यास, डीबीटी लाभ मिळविण्यास आणि ऑनलाईन सेवांचा आत्मविश्वासाने वापर करण्यास मदत करतात. अनेक गावांमध्ये व लहान शहरांमध्ये या महिला VLEs इतर महिलांसाठी विश्वासाई

मार्गदर्शक ठरल्या आहेत—हक्काचे लाभ मिळविणे, मुलींना शाळेत टिकवून ठेवणे, आरोग्य आणीबाणीच्या वेळी मदत करणे आणि शासकीय योजनांची माहिती पोहोचविणे यामध्ये त्यांचा मोठा वाटा आहे.

त्याचवेळी या महिला स्वावलंबी उद्योजक बनत आहेत. त्यांची केंद्रे केवळ डिजिटल सेवा केंद्रे नसून ती आत्मविश्वासाची, सुरक्षिततेची आणि सन्मानाची जागा बनली आहेत. शासकीय डिजिटल सेवांचा प्रथमच वापर करणाऱ्यासाठी महिलांच्या अधिपत्याखालील ही केंद्रे लोकांतील संकोच कमी करून, विश्वास निर्माण करतात.

हा परिणाम अहिल्यानगरसारख्या जिल्ह्यांमध्ये स्पष्टपणे दिसतो, जिथे महिला गेली दहा वर्षांहून अधिक काळ 'आपले सरकार सेवा केंद्रे चालवत आहेत आणि सार्वजनिक सेवेला एक आदरणीय स्थानिक संस्थेमध्ये रूपांतर करत आहेत.

2014 पासून जिल्हाधिकारी कार्यालयाजवळ आपले केंद्र चालविणाऱ्या महिला श्रीमती भाग्यश्री आनंद दळवी सांगतात: “या कामामुळे मला आत्मविश्वास आणि ओळख मिळाली. 12 वर्षांत हजारो नागरिकांच्या समस्या—जात, उत्पन्न, रेशन कार्ड, आयुष्मान, आधार—एकाच ठिकाणी येताना पाहिल्या. सेवा सुलभ झाल्या की लोकांचा प्रशासनावरील विश्वास वाढतो. महिला मार्गदर्शन करत असते, तेव्हा महिलांना जास्त सुरक्षित वाटते.

शेवगाव तालुक्यातील बोधेगाव येथील महिला VLE श्रीमती अनीता रविंद्र कळसाणे, ज्यांनी 2012 मध्ये आपले केंद्र सुरू केले. त्या सांगतात: “15 वर्षांपासून मी नागरिकांना अधिकृत दरात शासकीय सेवा—प्रमाणपत्रे, रेशन अद्ययावत करणे, पीक विमा, पेन्शन कामे, आधार, आयुष्मान इत्यादी—मिळवून देत आहे. आव्हाने आहेत; पण एखाद्याचा लाभ पुन्हा सुरू झाला की खरी सक्षमता काय असते ते जाणवते.”

पुणे जिल्ह्यातील राजगुरुनगर येथील श्रीमती शुभांगी शिंदे-शेख यांची कहाणी सातत्य आणि समर्पणाचे आणखी प्रभावी उदाहरण आहे.

दिव्यांग महिला म्हणून विवाहानंतर नव्याने आयुष्य उभारलेल्या शुभांगी यांनी पती श्री.युसूफ यांच्या सहकार्याने छोट्या कर्जावर शासकीय सेवा केंद्र सुरू केले. त्यांचे काम अनेक आदिवासी गावांपर्यंत विस्तारले, जिथे कागदपत्रे वेळेत मिळणे याचा अर्थ विद्यार्थ्यांचे शिक्षण टिकून राहणे असा होतो. आदिवासी शेतकरी श्री. भगवान वैतागडे सांगतात: “शुभांगी ताईमुळे माझ्या मुलीला वेळेत प्रमाणपत्र मिळाले आणि तिला वसतीगृहामध्ये जागा मिळाली. आमच्या मुलीचे भविष्य वाचले.”

त्यांचे केंद्र महिला आणि ज्येष्ठ नागरिकांसाठी जीवनरेखा ठरले. पेन्शन योजना, जीवन प्रमाण, आधार सेवा, रेशन कार्ड, पॅन कार्ड आणि आवश्यक प्रमाणपत्रांद्वारे त्यांनी लाभांची सातत्यता सुनिश्चित केली. विधवा पेन्शनधारक श्रीमती सावित्रीबाई सांगतात: “माझी पेन्शन बंद झाली होती. कार्यालयात जाणेही शक्य नव्हते. शुभांगी ताईंनी इथेच सर्व प्रक्रिया पूर्ण केली. माझी पेन्शन पुन्हा सुरू झाली. आमच्यासारख्या लोकांसाठी हाच खरा न्याय आहे.”

शिष्यवृत्ती व शिक्षण सहाय्यासोबतच 'मुख्यमंत्री माझी लाडकी बहीण योजना आणि 'लेक लाडकी यांसारख्या योजना महिलांना व मुलींना सन्मानाने आर्थिक मदत देऊन अधिक सक्षम करत आहेत. महाराष्ट्राचा संदेश स्पष्ट आहे—डिजिटल परिवर्तनाचा परिणाम समान प्रगतीत दिसला पाहिजे.

महाराष्ट्र मॉडेल एक महत्त्वाचा संदेश देते: सक्षमीकरण म्हणजे केवळ लाभ मिळविणे नाही; तर सक्षम, आत्मविश्वासपूर्ण आणि व्यवस्थेशी जोडले जाणे हे सुद्धा आहे. जेव्हा महिलांना तंत्रज्ञानाची उपलब्धता मिळते—आणि जेव्हा महिला स्वतः डिजिटल नेतृत्व स्वीकारतात—तेव्हा प्रशासन अधिक मानवी, प्रतिसादक्षम आणि समावेशक बनते. आगामी काळात डिजिटल महाराष्ट्राचे यश केवळ किती कोटी रुपये हस्तांतरित झाले यावर मोजले जाणार नाही, तर किती महिलांनी मोठी स्वप्ने पाहिली, अधिक काळ शिक्षण घेतले, स्वावलंबी होत उत्पन्न मिळवले आणि इतरांना पुढे नेले यावर मोजले जाईल. कारण जेव्हा महिला पुढे जातात, तेव्हा महाराष्ट्र पुढे जातो. देश पुढे जातो.

नागरिकाभिमुख डिजिटल प्रशासन मॉडेल

महिलांच्या न्याय आणि सक्षमीकरणासाठी तक्रार पोर्टल

दिला जातो. ज्यामुळे नियमित ट्रॅकिंग आणि जबाबदारी सक्षम होते. पीडितांकडून किंवा इतर कोणाच्या वतीने तक्रारी थेट दाखल केल्या जाऊ शकतात. पीडितांना संस्थांशी संपर्क साधण्यासाठी अनेकदा मदतीची आवश्यकता असते. या पोर्टलची रचना करताना वैयक्तिक तपशील, तक्रारीचे स्वरूप, आरोपीचे तपशील आणि अपेक्षित मदत समाविष्ट केली आहे. वापरकर्त्यांच्या भावनिक स्थितीचा आदर करून ही संपूर्ण व्यवस्था काळजीपूर्वक बनवलेली आहे.

जण आंतरराष्ट्रीय महिला दिन साजरा करत असताना, प्रतिकात्मक उत्सवापासून दैनंदिन जीवनात प्रतिष्ठा, सुरक्षितता आणि न्याय प्रदान करणाऱ्या प्रणाली निर्माण करण्याकडे लक्ष केंद्रित होत आहे. महाराष्ट्रात ही वचनबद्धता तक्रार पोर्टलमध्ये एक ठोस अभिव्यक्ती म्हणून आढळते. जी महाराष्ट्र सरकारच्या महिला आणि बाल विकास विभागासाठी महाराष्ट्र माहिती तंत्रज्ञान महामंडळाद्वारे संकल्पित आणि विकसित केलेला एक व्यापक डिजिटल प्लॅटफॉर्म आहे.

हा उपक्रम केवळ तांत्रिक सुधारणा नाही तर राष्ट्रीय प्राधान्ये आणि जागतिक सर्वोत्तम पद्धतींवर आधारित धोरणात्मक निर्णय आहे. राष्ट्रीय कुटुंब आरोग्य सर्वेक्षण NFHS-5 (2019-21) अहवालानुसार भारतातील जवळजवळ 30% महिलांनी शारीरिक किंवा लैंगिक हिंसाचार अनुभवला आहे, तरीही भीती, सामाजिक कलंक आणि संस्थात्मक विश्वासाच्या अभावामुळे औपचारिक तक्रारी करणे लक्षणीयरीत्या कमी आहेत. नीती आयोगाच्या महिला सक्षमीकरण निर्देशांकानुसार प्रभावी तक्रार यंत्रणा असलेली राज्ये सार्वजनिक सेवांमध्ये जास्तीत जास्त महिलांचा सहभाग आणि चांगले कल्याणकारी परिणाम दर्शवतात. यूएन वुमनच्या अभ्यासानुसार असे दिसून येते की डिजिटल तक्रार प्रणाली जेव्हा गोपनीयता, गुप्तता आणि जबाबदारीसह निर्माण केल्या जातात तेव्हा विशेषतः घरगुती हिंसाचारसंबंधित तक्रारी नोंदवण्याचे प्रमाण 25-40% वाढते.

महाराष्ट्रात आयसीडीएस, पोषण अभियान, मातृत्व लाभ आणि बाल संरक्षण सेवांसारख्या योजनांमध्ये महिला लाभाध्यायींची संख्या सर्वाधिक आहे. सुरक्षित, पारदर्शक आणि जबाबदार तक्रार प्लॅटफॉर्मची आवश्यकता धोरणात्मक बाबीसाठी महत्वाची आहे.

तक्रार पोर्टल महिला आणि असुरक्षित नागरिक राज्याशी गोपनीय आणि पारदर्शकपणे, भीती किंवा संघर्षाशिवाय कसे संवाद साधतात याचा पुनर्विचार दर्शवते. त्यामध्ये पोर्टल महिलांना ऑनलाइन तक्रारी नोंदविण्यास सक्षम करून प्रमुख मानसिक आणि प्रक्रियात्मक अडथळा दूर करते. प्रत्येक तक्रारकर्त्याला एक अद्वितीय अर्ज आयडी

पोर्टलमधील प्रत्येक डेटा फील्ड प्रमाणीकरण नियमांद्वारे नियंत्रित केला जातो. अनिवार्य फील्ड तक्रारींवर तातडीने कार्यवाही केली जाते, तर सशर्त तर्कशास्त्र वापरकर्त्याला असंबद्ध प्रश्नांची उत्तरे देणे टाळते. उदाहरणार्थ पोलिस स्टेशन किंवा न्यायालयाचे तपशील लागू असतानाच दिसतात. सहाय्यक कागदपत्रे सुरक्षितपणे अपलोड केली जाऊ शकतात.

कठोरता आणि सहानुभूतीमधील हे संतुलन तक्रार पोर्टलला वेगळे करते. ही प्रणाली केवळ माहिती गोळा करण्यासाठी नाही तर जबाबदारीने गरजू नागरिकांच्या समस्या सोडवण्यासाठी तयार केली आहे.

ट्रॅकिंगद्वारे पारदर्शकता

एकदा तक्रार दाखल केल्यानंतर तक्रार मॉड्यूल नागरिकांना त्यांचा अर्ज आयडी किंवा नोंदणीकृत मोबाइल नंबरचा वापर करून रिअल-टाइम स्थिती पाहण्याची परवानगी देते. तुम्ही छाननीची स्थिती, टिप्पण्या, संलग्न कागदपत्रे आणि केलेल्या कारवाईची संपूर्ण माहिती देखील पाहू शकता.

या प्रणालीमध्ये द्वि-मार्गी संवाद साधला गेला आहे. नागरिक स्पष्टीकरणासाठीच्या टिप्पण्या किंवा विनंत्यांना प्रतिसाद देऊ शकतात, जेणेकरून प्रक्रिया एकतर्फी राहण्याऐवजी परस्परसंवादी राहील. महत्वाचे म्हणजे उत्तरे तक्रारीद्वारे नियंत्रित केली जातात. ज्यामुळे सोडवलेल्या प्रकरणांच्या गोपनीयतेचे रक्षण होऊन भविष्यात या माहितीच्या आधारे उपाययोजना करता येतात.

या प्रणालीत काळजीपूर्वक बनवलेले मल्टी-डेस्क वर्कफ्लो आहे जे तक्रार निवारणासाठी शिस्त आणि जबाबदारी आणते.

डेस्क 1 (इनवर्ड डेस्क) - छाननीचा पहिला स्तर सबमिशनची पडताळणी करते.

डेस्क 2 (छाननी आणि समुपदेशन डेस्क) - मूलभूत कारवाई इथे हाताळली जाते.

प्रत्येक डेस्क महाआयटीने जारी केलेल्या सुरक्षित लॉगिनद्वारे कार्य करून भूमिका-आधारित प्रवेश आणि कार्यप्रणाली सुनिश्चित करतो. अधिकाऱ्यांनी टिप्पण्या रेकॉर्ड केल्या पाहिजेत, परिभाषित कृती निवडल्या पाहिजेत आणि परिणाम कळवले पाहिजेत. कोणतीही तक्रार दस्तऐवजीकरण केल्याशिवाय पुढे पाठवता येत नाही किंवा बंद करता येत नाही.

तक्रार पोर्टल मानवी हस्तक्षेपाला आळा घालते जेणेकरून मोठ्या प्रमाणात पारदर्शकता आणि सुरक्षितता प्राप्त होते.

- सुनावणीसाठी बोलावणे
- संयुक्त बैठका बोलावणे
- पोलिस स्टेशन, संबंधित विभाग किंवा कायदेशीर अधिकाऱ्यांना पत्रे जारी करणे

नागरिकांना प्रत्येक टप्प्यावर एसएमएस आणि ईमेल द्वारे माहिती दिली जाते. ही पारदर्शकता तक्रारीचे निवारण विवेकाधीन प्रक्रियेतून अधिकार-आधारित सेवेत रूपांतरित करते.

उत्तम प्रशासनासाठी डेटा

वैयक्तिक प्रकरणांव्यतिरिक्त, हे पोर्टल प्रशासन गुप्तचर प्रणाली म्हणून कार्य करते. एक समर्पित एमआयएस डॅशबोर्ड धोरणकर्ते आणि प्रशासकांना रिअल-टाइम माहिती प्रदान करतो. त्यामध्ये एकूण

तक्रारी, विभागानुसार प्रलंबित प्रकरणे, निराकरणाचे प्रमाण आणि प्रतिसादाची कालमर्यादा या बाबींचा समावेश होतो. तारीख, जिल्हा, तालुका, तक्रारीचा प्रकार आणि स्थितीनुसार असलेले प्रगत फिल्टर अधिकाऱ्यांना नमुने, अडथळे आणि प्रादेशिक समस्या ओळखण्यास मदत करतात. धोरणात्मक सुधारणा, क्षमता विकास आणि प्रतिबंधात्मक उपाययोजनांसाठी अशा डेटा-आधारित देखरेखीची आवश्यकता आहे. तक्रार पोर्टल म्हणजे केवळ सॉफ्टवेअर वैशिष्ट्ये किंवा डॅशबोर्ड नाहीत. हे सरकारी यंत्रणांवरील नागरिकांच्या विश्वासाशी संबंधित आहे. महिलांना खात्री देतात की त्यांच्या आवाजाला महत्त्व आहे आणि ही प्रणाली गांभीर्याने आणि वेगाने प्रतिसाद देते. एकात्मिक प्लॅटफॉर्ममध्ये पारदर्शकता, पडताळणी, संवाद आणि उत्तरदायित्व समाविष्ट करून महाआयटीने तंत्रज्ञान प्रशासनाला अधिक मानवी बनवू शकते हे दाखवून दिले आहे.

महाराष्ट्र आंतरराष्ट्रीय महिला दिन साजरा करत असताना, तक्रार पोर्टल प्रगतीचे एक शक्तिशाली प्रतीक म्हणून उभे आहे. एक अशी प्रणाली जी सन्मानाचे रक्षण करून न्याय मिळवून देण्यासाठी आणि महिला सक्षमीकरणासाठी राज्याची वचनबद्धता केवळ शब्दांत नव्हे, तर कृतीत अधोरेखित करण्यासाठी तयार केली आहे.

सक्षम महिला

व्हीएलई श्रीमती अनिता कळसणे: बोधेगावच्या डिजिटल परिवर्तनामागील महिला

शेवगावमधील बोधेगावच्या मुख्य रस्त्यावर अहिल्यानगर जिल्ह्यातील तालुक्यात, एक छोटेसे सेवा केंद्र हजारो लोकांच्या विश्वासाचे प्रतीक बनले आहे. हे केंद्र श्रीमती अनिता रवींद्र कळसणे चालवतात. एक महिला ग्रामस्तरीय उद्योजिका (VLE) जी 2012 पासून आपले सरकार सेवा केंद्रात कार्यरत आहे

सन 2004 मध्ये लग्न झाल्यानंतर अनिताचा प्रवास सुरु झाला. अनेक ग्रामीण महिलांप्रमाणे, तिच्यावरही घरातील जबाबदाऱ्या होत्या, संसाधने मर्यादित होती आणि नेहमीच्या सामाजिक अपेक्षा होत्या. तरीही, तिने असा मार्ग निवडला ज्यासाठी आत्मविश्वास, दैनंदिन सार्वजनिक संवाद आणि सतत शिक्षणाची आवश्यकता होती. गेल्या 15 वर्षांत, तिने केवळ एक यशस्वी सेवा केंद्रच निर्माण केले नाही तर सरकारी प्रक्रियांमध्ये त्रासलेल्या नागरिकांसाठी एक विश्वासाई मार्गदर्शक म्हणूनही प्रतिष्ठा निर्माण केली आहे.

गावांमध्ये, लोकांना मूलभूत कागदपत्रांसाठी एका कार्यालयातून दुसऱ्या कार्यालयात धावाधाव करण्यात अनेक आठवडे आणि कधीकधी महिने वाया घालवावे लागतात. अनिताच्या केंद्राने एकाच छताखाली अनेक सेवा आणल्या - जात प्रमाणपत्रे, अधिवास प्रमाणपत्रे, उत्पन्न प्रमाणपत्रे, नवीन रेशन कार्ड, डुप्लिकेट रेशन कार्ड, नाव वगळणे आणि समावेश, पीक विमा, आयुष्मान भारत सेवा, आधार नोंदणी आणि दुरुस्त्या आणि बरेच काही. सर्वात महत्वाचे म्हणजे, तिने गोंधळ किंवा शोषण न करता नागरिकांना या सेवा अधिकृत सरकारी दराने मिळतील याची खात्री केली, तिच्या कामाचा स्पर्श झालेल्यांच्या जीवनात, तिच्या केंद्राचा प्रभाव ठळकपणे दिसतो.

अशीच एक लाभार्थी म्हणजे सुनीता. जाधव, दोन मुलांची विधवा आई. सुनीताच्या पतीच्या निधनानंतर तिच्या रेशन कार्डमध्ये तातडीने

दुरुस्तीची आवश्यकता होती, परंतु वारंवार कार्यालयात जाणे आणि मार्गदर्शनाचा अभाव यामुळे ती थकून गेली. अनिताने तिला कागदपत्रे पूर्ण करण्यास, रेशन कार्ड अपडेट करण्यास आणि आधार योग्यरित्या लिंक करण्यास मदत केली. सुनीता म्हणाली, "मला काळजी वाटत होती की माझ्या मुलांचा अन्न पुरवठा थांबेल की काय, परंतु अनिता ताईंनी सर्व काही व्यवस्थित हाताळले. आमच्यासारख्या लोकांसाठी, ती सरकारचा खरा चेहरा आहे."

श्री. केशव बनसोडे हा आणखी एक लाभार्थी आहे, एका शेतकरी कुटुंबातील तरुण विद्यार्थी. केशवला मॅट्रिकोत्तर शिष्यवृत्तीसाठी अर्ज करण्यासाठी उत्पन्नाचा दाखला आणि जातीचा दाखला आवश्यक होता. उशीर झाल्यास अंतिम मुदतीची तारीख उलटली असती. असती. अनिताने अर्ज प्रक्रिया पूर्ण केली, कागदपत्रे योग्य आहेत याची खात्री केली आणि कुटुंबाला टप्प्याटप्प्याने मार्गदर्शन केले. "तिच्यामुळेच मी सर्व काही वेळेवर सादर केले," राहुल म्हणतो. "आर्थिक दबावाशिवाय मी माझा अभ्यास सुरु ठेवू शकलो."

अनिता कबूल करते की हा प्रवास नेहमीच सोपा नव्हता. तिला चांगले आणि कठीण दोन्ही अनुभव आले आहेत. तरीही, अधिकारी आणि कर्मचाऱ्यांच्या पाठिंब्याने, तिने वचनबद्धतेने लोकांची सेवा करणे सुरु ठेवले. आज, तिच्या सेवा केंद्रामुळे हे सिद्ध होते की, जेव्हा तळागाळातील महिला नेतृत्व करतात तेव्हा प्रशासन अधिक सुलभ, पारदर्शक आणि मानवीय बनते.

बोधेगावमध्ये, अनिता कळसणे ही केवळ एक ग्रामस्तरीय उद्योजिकाच नाही, तर ती नागरिक आणि व्यवस्था यांच्यातील एक दुवा आहे आणि महिलांच्या नेतृत्वाखालील डिजिटल सक्षमीकरणाचे खरे उदाहरण आहे.

समावेशक प्रशासन

भाग्यश्री दळवी : अहिल्यानगरमधील नागरिक सेवांचा एक विश्वासार्ह चेहरा

अहिल्यानगरमधील जुन्या
जिल्हाधिकारी

कार्यालयाजवळील, पराग

इमारतीजवळ, एक सेवा केंद्र आहे जे त्याच्या नावामुळे नाही तर तिथे मिळणाऱ्या सेवांच्या हमीमुळे हजारो नागरिकांच्या ओळखीचे आहे. हे केंद्र श्रीमती भाग्यश्री आनंद दळवी चालवतात. त्या एक ग्रामस्तरीय महिला

उद्योजिका (VLE) असून, सन-2014 पासून आपले सरकार सेवा केंद्र चालवत आहेत.

भाग्यश्रीचा प्रवास सन 2013 मध्ये लग्नानंतर सुरू झाला. अनेक महिलांप्रमाणे, तिने जबाबदारी आणि अपेक्षा यासह एका नवीन कौटुंबिक जीवनात पाऊल ठेवले. पण तिने यासोबतच सार्वजनिक भूमिकेतही पाऊल ठेवले - ज्यामध्ये नागरिकांशी दररोज संवाद साधणे, कागदपत्रे हाताळणे आणि डिजिटल प्रक्रिया शिकणे आवश्यक होते. श्री आनंद कैलास दळवी हे भाग्यश्री यांचे पती असून त्यांनी जिल्हाधिकारी कार्यालयाच्या आवारात केंद्र सुरू करण्यासाठी त्यांना प्रोत्साहन दिले आणि पाठिंबा दिला. कालांतराने, अधिकारी आणि कर्मचाऱ्यांच्या मार्गदर्शने, भाग्यश्रीने आपले केंद्र नागरिकांसाठी एक विश्वासार्ह मदत केंद्रात रूपांतरित केले.

गेल्या 12 वर्षांपासून, त्या जिल्हा प्रशासनाच्या केंद्रस्थानी काम करत आहेत. याठिकाणी नागरिकांना तातडीची गरज असते आणि कार्यपद्धतीची अपुरी माहिती असते. जात प्रमाणपत्रे, निवास प्रमाणपत्रे, उत्पन्न प्रमाणपत्रे, शहरी नागरिकांसाठी नवीन रेशन कार्डे, डुप्लिकेट रेशन कार्डे, नाव वगळणे आणि नावाचा समावेश, पीक विमा अर्ज, आयुष्मान भारत सेवा, आधार नोंदणी आणि आधार दुरुस्ती अशा

अनेक आवश्यक सेवांसाठी त्यांचे केंद्र एक खिडकी बनले आहे.

भाग्यश्री यांच्या कामाला विशेष महत्त्व देणारी गोष्ट म्हणजे त्यांनी निर्माण केलेला विश्वास. आपल्या कामाच्या निमित्ताने अनेक कार्यालयांना भेटी दिल्यानंतर नागरिक अनेकदा काळजीत पडतात, गोंधळून जातात किंवा निराश होतात. भाग्यश्री त्यांचे म्हणणे धीराने ऐकते, कागदपत्रे काळजीपूर्वक तपासते आणि अधिकृत सरकारी दरांवर, अनावश्यक विलंब किंवा गोंधळ न करता. सेवा सुरळीतपणे दिल्या जातील याची खात्री करते. याचा परिणाम नागरिकांच्या जीवनात दिसून येतो.

श्रीमती रेखा शिंदे अशीच एक लाभार्थी महिला आहे, एक नोकरदार महिला ज्यांना त्यांच्या मुलीची प्रवेश प्रक्रिया पूर्ण करण्यासाठी उत्पन्नाचा दाखला आणि आधार दुरुस्तीची तातडीने आवश्यकता होती. अंतिम मुदत जवळ येत असताना, रेखा यांना भीती होती की त्यांचे मूल प्रवेशाची जागा गमावेल की काय. परंतु भाग्यश्रीने त्यांना प्रत्येक टप्प्यावर मार्गदर्शन केले, ऑनलाइन प्रक्रिया पूर्ण केली आणि प्रमाणपत्र वेळेत मिळावे याची खात्री केली. रेखा म्हणते "माझ्या सारख्या मातांसाठी, ती फक्त सेवा देणारी नसून मोठा आधार आहे."

भाग्यश्री मान्य करते की तिच्या प्रवासात चांगले आणि वाईट दोन्ही अनुभव आले आहेत. तरीही तिने समर्पणाने काम सुरू ठेवले, तिच्या कुटुंबाने आणि जिल्हाधिकारी कार्यालयाच्या टीमने तिला बळ दिलं. आज, महिला व्हीएलई तळागाळापर्यंत प्रशासन कसे मजबूत करत आहेत याचे एक उदाहरण म्हणून ती उभी आहे व नागरिकांसाठी सार्वजनिक सेवा अधिक सुलभ, पारदर्शक आणि अनुकूल बनवत आहे. अहिल्यानगरमध्ये, भाग्यश्री दळवी केवळ एक केंद्र चालवत नाहीत तर त्या नागरिकांच्या माध्यमातून व्यवस्थेवर विश्वास निर्माण करत आहेत.

प्रभावी डिजिटल प्रशासनासाठी 'एक राज्य, एक पोर्टल' या संकल्पनेच्या दिशेने महाराष्ट्राची वाटचाल

डिजिटल प्रशासनाला चालना देण्यासाठी आणि नागरिक सेवा वितरणात परिवर्तन घडवून आणण्यासाठी महाराष्ट्र शासनाने अनेक परिवर्तनकारक उपक्रमांच्या माध्यमातून एकात्मिक आणि नागरिक-केंद्रित डिजिटल परिसंस्था निर्माण करण्याच्या दिशेने वाटचाल सुरू केली आहे.

मुख्यमंत्री श्री. देवेंद्र फडणवीस यांनी 'एक राज्य, एक पोर्टल, एक वेब अँड्रेस' ही संकल्पना मांडली असून, सर्व शासकीय डिजिटल मंच एकाच एकात्मिक प्रणालीमध्ये विलीन करण्याचे आवाहन केले आहे. विभागीय अडथळे दूर करणे, नागरिकांसाठी एक सुसंगत इंटरफेस तयार करणे तसेच सेवांचे जलद, पारदर्शक आणि अखंड वितरण सुनिश्चित करणे, हा यामागचा उद्देश आहे.

या संकल्पनेला कृतीत उतरवण्याच्या प्रयत्नांचा एक भाग म्हणून 28 मार्च 2026 रोजी माननीय मुख्यमंत्र्यांनी महासारथी या पोर्टलचा शुभारंभ केला. हे पोर्टल महाराष्ट्राच्या डिजिटल परिवर्तनाचा मुख्य आधारस्तंभ ठरेल, अशी अपेक्षा आहे. नागरिकांना 'महाआयडी' या विशेष ओळख क्रमांकाचा वापर करत सिंगल साइन-ऑन (SSO) प्रणालीद्वारे या पोर्टलवर प्रवेश करता येईल आणि विविध शासकीय सेवांचा लाभ सहजरित्या घेता येईल. या मंचामुळे शासकीय सेवा-सुविधा प्राप्त करण्यासाठी वारंवार कागदपत्रे सादर करण्याची आवश्यकताही संपुष्टात येईल.

महासारथीच्या माध्यमातून राज्यातील नागरिकांची सर्वसमावेशक नोंदणी अपेक्षित आहे, जी विविध प्रमाणपत्रे, शिधापत्रिका अशा सेवांसाठीची सत्यापित माहिती एका सुरक्षित प्रणालीमध्ये एकत्रित

करेल. नागरिकांच्या अशा प्रकारच्या सत्यापित नोंदी शासनाला एकाच मंचावर प्राप्त झाल्यास त्यांचे प्रमाणीकरण करण्याबरोबरच सेवांचा कार्यक्षम वापर आणि कल्याणकारी योजनांची अचूक अंमलबजावणी करणेही शासनाला शक्य होते.

या मंचावर महाराष्ट्र शासनाचे सर्व विभाग आणि मंच टप्प्याटप्प्याने महाआयडी सोबत जोडले जातील, ज्यामुळे नागरिकांच्या सत्यापित नोंदींचा एक सर्वसमावेशक संग्रह शासनाला प्राप्त होईल, जो शासकीय सेवांचे लाभ प्रदान करण्याची कार्यक्षमता वाढवेल, प्रत्यक्ष कागदपत्रे सादर करण्याची आवश्यकता कमी करेल आणि सेवा प्रदान करण्यातील पारदर्शकता वाढवेल.

हा मंच डिजिटल वैयक्तिक डेटा संरक्षण कायदा 2023, आधार कायदा 2016 आणि माहिती तंत्रज्ञान कायदा 2000 मधील तरतुदींचे काटेकोर पालन करतो, त्यामुळे नागरिकांच्या डेटाची सुरक्षा आणि गोपनीयता सुनिश्चित होते.

या पोर्टलचे उद्घाटन करताना मुख्यमंत्र्यांनी राज्याच्या माहिती तंत्रज्ञान विभागाच्या कार्यक्षमतेचे कौतुक केले. "माहिती तंत्रज्ञान विभागाच्या पुढाकाराने महाराष्ट्रात ई-प्रशासन वेगाने प्रगती करत आहे. 'आपले सरकार' सारख्या उपक्रमांनी नागरिकांना अधिक सक्षम करून सेवांची उपलब्धता सुधारली आहे," असे त्यांनी यावेळी नमूद केले.

"शासकीय प्रक्रिया पुनर्रचना - G P R ही प्रक्रिया सेवाप्राप्तीची कार्यपद्धती सुलभ करत आहे, कागदपत्रे सादर करण्याचे काम कमी करत आहे आणि सेवा वितरणासाठी लागणारा अवधीसुद्धा कमी करत

आहे," असे मुख्यमंत्र्यांनी आवर्जून सांगितले.

डेटा-आधारित प्रशासकीय परिसंस्थेची उभारणी

"सत्याचा एकमेव स्रोत" असे महासारथीचे वर्णन करत, विभागातर्गत परस्पर समन्वय आणि शासकीय योजनांची अपेक्षित अंमलबजावणी साध्य करण्यातील महासारथीच्या भूमिकेबाबतही मुख्यमंत्र्यांनी भाष्य केले. शासकीय लाभ योग्य लाभाध्यर्पित पोहोचतील, याची खातरजमा करण्यासाठी हा मंच डेटा-आधारित नियंत्रण प्रक्रियेला सहायक ठरेल, असे मुख्यमंत्री म्हणाले.

सीएम डॅशबोर्ड आणि महाराष्ट्र एकात्मिक डेटा एक्सचेंज सारख्या उपक्रमांमुळे कागदरहित प्रशासनाच्या दिशेने महाराष्ट्राचा सुरु असलेला प्रवास आणि त्याचे सुधारित परिणामही मुख्यमंत्र्यांनी अधोरेखित केले.

राज्याच्या सर्वच विभागांमधील प्रशासनाला आणखी सक्षम करण्यासाठी महाराष्ट्र शासन कृत्रिम बुद्धिमत्ता, एजंटिक एआय आणि ब्लॉकचेन सारख्या उदयोन्मुख तंत्रज्ञानाचा वापर करता येण्याजोगे पर्यायसुद्धा विचारात घेत आहे.

या प्रवासादरम्यान भविष्यातील जोखमी लक्षात घेणे, प्रक्रिया सुलभ करणे आणि जलद सेवा वितरणावर लक्ष केंद्रित करून, पारदर्शकता वाढविण्याचे उद्दिष्ट साध्य करण्याच्या दृष्टीने 150 दिवसांमध्ये या कार्यक्रमाचा दुसरा टप्पा राबवला जाईल, अशी अपेक्षा आहे.

राज्य शासनाने हाती घेतलेले हे सर्व उपक्रम वेग, पारदर्शकता आणि विश्वास या तत्वांद्वारे मार्गदर्शित असून, नागरिक-प्रथम या दृष्टिकोनावर आधारित आहेत, असे मुख्यमंत्र्यांनी नमूद केले.

माहिती तंत्रज्ञान मंत्री अॅड. आशिष शेलार यांनी सुद्धा माहिती तंत्रज्ञान विभागाच्या प्रयत्नांचे कौतुक केले. "हा उपक्रम महाराष्ट्र शासनाच्या एकात्मिक, कार्यक्षम आणि नागरिक-केंद्रित डिजिटल प्रशासनाच्या संकल्पनेला साकार करण्याच्या दिशेने एक महत्त्वपूर्ण पाऊल आहे," असे ते यावेळी म्हणाले.

याप्रसंगी माहिती तंत्रज्ञान विभागाने नागरिकांसाठी खालील उपक्रमांचा शुभारंभ केला:

1. सर्वाधिक मागणी असणाऱ्या 18 सेवांसाठी जीपीआर

शासकीय सेवांसाठी अर्ज करण्याची सध्याची प्रक्रिया काहीशी लांबलचक आणि गुंतागुंतीची वाटू शकते. त्यात जास्त रकाने आणि छाननीचे अनेक स्तर असल्यामुळे प्रत्यक्ष सेवा प्राप्त होण्यात विलंब आणि गैरसोय होऊ शकते.

सर्वाधिक मागणी असणाऱ्या 18 सेवांसाठी रकाने आणि कागदपत्रांची

संख्या कमी असणारे नवीन अद्ययावत अर्ज सादर केले जात आहेत.

2. सेवा आणि महाडीबीटी योजनांसाठी ग्रॅन्युलर ट्रॅकिंग

सध्या नागरिकांना आपल्या अर्जांच्या सद्यस्थितीबद्दल मर्यादित माहिती मिळते, त्यामुळे त्यांना आपल्या अर्जाचा मागोवा घेणे कठीण होते.

नागरिकांना त्यांच्या अर्जांच्या सद्यस्थितीचा मागोवा घेता यावा, आणि सेवा प्रदानाच्या कामी नागरिकांना पारदर्शकता अनुभवता यावी, यासाठी सेवा आणि महाडीबीटी योजनांकडून टप्प्याटप्प्याने मागोवा घेता येणारी प्रणाली सुरु केली जाते आहे.

3. नागरिक अभिप्राय प्रणाली

अर्ज केल्यानंतर आणि सेवा वितरणानंतर नागरिकांचे अनुभव नोंदवण्यासाठी कोणतीही यंत्रणा सध्या उपलब्ध नाही. अशा यंत्रणेअभावी अभिप्रायावर आधारित सुधारणा करण्यावप मर्यादा येते.

लाभाध्यर्चा अभिप्राय योग्य प्रकारे नोंदवण्यासाठी आणि सेवा वितरणातील विश्वासाईता वृद्धिंगत करण्यासाठी आयव्हीआरएस-आधारित नागरिक अभिप्राय प्रणाली सुरु केली जात आहे.

4. आपले सरकार / आरटीएस डॅशबोर्ड

राज्यातील विविध विभाग आणि जिल्ह्यांमधील सेवा वितरणाचे पुनरावलोकन आणि देखरेख सध्या विखुरलेल्या स्वरूपात आहे. डेटा-आधारित पुनरावलोकन करण्यासाठी, सर्व सेवांसाठी एकच डॅशबोर्ड सुरु केला जात आहे, ज्यावर पुनरावलोकन आणि देखरेख सुलभ स्वरूपात उपलब्ध असेल.

5. नागरिकांची सनद

नागरिकांकडे अनेकदा योजनांचे वेळापत्रक आणि पात्रतांबद्दल स्पष्ट माहितीचा अभाव असतो, ज्यामुळे अनिश्चितता निर्माण होते. सर्व योजनांसाठी नागरिकांच्या सनदी तयार करण्यात आल्या आहेत. त्यामुळे सुस्पष्ट वेळापत्रक उपलब्ध होईल, आवश्यकतांची नोंद करता येईल, तसेच पारदर्शकता आणि पूर्वानुमान क्षमतेत सुधारणा होईल, अशी अपेक्षा आहे.

6. महाआयटी संवाद - मासिक अंक

महाआयटी संवाद हे महाराष्ट्राच्या डिजिटल प्रशासनाच्या प्रवासातील एक महत्त्वपूर्ण पाऊल आहे. राज्याच्या माहिती तंत्रज्ञानावर आधारित उपक्रमांना प्रदर्शित करणारा एक मंच म्हणून हे मासिक महत्वाचे आहे. आपले सरकार, महाडीबीटी, महानेट आणि महासारथी अशा मुख्य प्रकल्पांच्या प्रगतीवर हे मासिक भाष्य करते, त्याचबरोबर तंत्रज्ञानामुळे प्रशासन कशा प्रकारे प्रभावी होत आहे आणि सेवा वितरण कसे सुधारत आहे याचा प्रवासही या मासिकातून उलगडतो. तळागाळातील यशोगाथा हे या मासिकाचे वैशिष्ट्य म्हणता येईल. ग्रामीण आणि शहरी भागांमध्ये डिजिटल समावेशनाला चालना देणाऱ्या घटकांचे योगदानसुद्धा या मासिकातून अधोरेखित होते.

राज्यात सर्वाधिक मागणी असणाऱ्या 18 सेवांसाठी समग्र फाऊंडेशनने शासकीय प्रक्रिया पुनर्रचना, नागरिक अभिप्राय प्रणाली, नागरिकांसाठी सूक्ष्म स्ट्रावर मागोवा घेण्याची सुविधा आणि 'आपले सरकार डॅशबोर्ड'च्या विकसनासाठी सखोल संशोधन करून धोरण तयार केले आहे. त्यांच्या धोरणांना अनुरूप विकसन करून महाआयटीने आपली भूमिकाही चोख बजावली आहे.

महत्त्वाचे दुवे:

महासारथी:

<https://mahasarathi.maharashtra.gov.in/home/landing>

आपले सरकार सेवा:

<https://aaplesarkar.mahaonline.gov.in/>

महा आयटी संवाद'च्या पहिल्या आवृत्तीचा शुभारंभ

डिजिटल प्रशासन घरपोच

खाटेवरून सशक्तीकरणाकडे : सन्मानाचा प्रवास

निर्माण झाला होता, ज्यामुळे कुटुंबावर अतिरिक्त मानसिक ताण येत होता.

ही परिस्थिती लक्षात घेऊन लातूर जिल्हा प्रशासनाने औसा तालुक्यात “आधारसाठी गृह-नोंदणी” (Home Enrolment) या उपक्रमाच्या माध्यमातून संवेदनशील आणि समावेशक पुढाकार घेतला. प्रशिक्षित अधिकाऱ्यांनी विष्णू बनसोड यांच्या निवासस्थानी भेट देऊन बायोमेट्रिक प्रमाणीकरणासह संपूर्ण आधार नोंदणी प्रक्रिया त्यांच्या घरीच यशस्वीरीत्या पूर्ण केली. या कृतीमुळे शारीरिक अपंगत्व हे ओळख, अधिकार आणि शासकीय सेवांपर्यंत पोहोचण्यात अडथळा ठरणार नाही याची खात्री झाली.

लातूर जिल्ह्यातील औसा तालुक्यातील विष्णू बनसोड यांचे जीवन तीव्र शारीरिक पिडा, जिद्द आणि संवेदनशील प्रशासनाचे प्रभावी उदाहरण आहे. गेल्या वीस वर्षांपासून दीर्घकालीन आजारांमुळे विष्णू पूर्णतः अंधरुणाला खिळून आहेत. दैनंदिन जीवनातील अगदी मूलभूत गरजांसाठीही त्यांना इतरांवर अवलंबून राहावे लागते. या मर्यादा असूनही योग्य काळजी, कुटुंबियांचे निस्वार्थ समर्पण आणि वेळेवर मिळालेल्या डिजिटल सहयोगामुळे त्यांचे जीवन सन्मान, अधिकार आणि आशेने जगण्याचे प्रतिक ठरले आहे.

या संपूर्ण प्रवासाच्या केंद्रस्थानी विष्णूंच्या बहिणी श्रीमती बहिणाबाई आहेत. गेली दोन दशके त्या विष्णूंच्या एकमेव काळजीवाहक म्हणून अखंडपणे कार्यरत आहेत. औषधोपचार, वैयक्तिक स्वच्छता, आहार नियोजन, तसेच भावनिक आधार देण्याची सर्व जबाबदारी त्यांनी आपल्या खांद्यावर घेतली आहे. स्वतःच्या आरोग्याची, आरामाची किंवा वैयक्तिक आकांक्षांची फारशी पर्वा न करता त्यांनी आपल्या आयुष्याचा मोठा काळ भावाच्या सेवेसाठी समर्पित केला. त्यांची मूक शक्ती, संयम आणि चिकाटी हे दाखवून देते की अत्यंत कठीण परिस्थितीतही वैयक्तिक बांधिलकी मानवी प्रतिष्ठा कशी टिकवून ठेवू शकते.

श्री. विष्णू हे पूर्णतः हालचाल करू शकत नसल्यामुळे त्यांना शासकीय सेवा आणि योजनांपर्यंत पोहोचणे हे नेहमीच मोठे आव्हान ठरले आहे. विशेषतः आधारसारखे मूलभूत ओळखपत्र नसल्यास आरोग्यसेवा, सामाजिक सुरक्षा योजना, पेन्शन, तसेच विविध कल्याणकारी लाभ मिळणे अत्यंत कठीण होते. नोंदणी केंद्रापर्यंत जाणे अशक्य असल्यामुळे त्यांना या सेवांपासून वंचित राहण्याचा गंभीर धोका

या यशस्वी गृह-नोंदणीमुळे श्री. विष्णू यांच्या आयुष्यात एक महत्त्वपूर्ण आणि सकारात्मक बदल घडून आला. आता आधार उपलब्ध झाल्याने ते विविध शासकीय योजना, वैद्यकीय सहाय्य, सामाजिक सुरक्षा लाभ आणि भविष्यातील सेवांचा लाभ अधिक सुलभ, सुरक्षित आणि आत्मविश्वासाने घेऊ शकतात. बहिणाबाईंसाठीही हा उपक्रम मोठा दिलासा देणारा ठरला असून, अनेक वर्षांपासून सुरू असलेला प्रशासकीय, मानसिक आणि भावनिक ताण मोठ्या प्रमाणात कमी झाला आहे.

ही कथा केवळ एका व्यक्तीची किंवा एका कुटुंबाची नसून, ती सर्वसमावेशक डिजिटल प्रशासन, नागरिक-केंद्रित सेवा वितरण आणि “कोणताही नागरिक मागे राहू नये” हा विश्वास सार्थ करणारी आहे. आधारसाठी घरगुती नोंदणीचा हा उपक्रम दाखवून देतो की, जेव्हा तंत्रज्ञानाची जोड सहानुभूती आणि प्रशासकीय इच्छाशक्तीशी दिली जाते, तेव्हा ते समाजातील सर्वात दुर्बल घटकांपर्यंत कसे पोहोचू शकते.

महाआयटी डिजिटल तंत्रज्ञानाच्या माध्यमातून शासन आणि नागरिक यांच्यातील दूरी कमी करत आहे. महाआयटी हे नागरिक-केंद्रित उपक्रमांद्वारे शासकीय सेवा थेट दारापर्यंत पोहोचवत असून, “आधार गृह-नोंदणी” या सारख्या सेवांमुळे अपंग, आजारी व वंचित घटक मुख्य प्रवाहात येत आहेत. समावेशक डिजिटल प्रशासनाच्या या प्रयत्नांतून सशक्तीकरण, सन्मान आणि सामाजिक न्याय सुनिश्चित होत आहे.

सायबर स्वच्छतेपासून जबाबदार कृत्रिम बुद्धिमत्तेकडे

वाढत्या सायबर धोक्यांच्या पार्श्वभूमीवर माहिती तंत्रज्ञान मंत्र्यांचे डिजिटल शिस्तीचे आवाहन

माहिती तंत्रज्ञान विभाग व महाराष्ट्र माहिती तंत्रज्ञान महामंडळ (महा आयटी) यांच्या संयुक्त विद्यमाने दिनांक 10 फेब्रुवारी 2026 रोजी त्रिमूर्ती प्रांगण मंत्रालय, मुंबई येथे 'सुरक्षित इंटरनेट दिन 2026', हा जनजागृती कार्यक्रम आयोजित करण्यात आला. या कार्यक्रमात वरिष्ठ शासकीय अधिकारी, मंत्रालयातील अधिकारी व कर्मचारी, तंत्रज्ञान क्षेत्रातील व्यावसायिक तसेच सर्वसामान्य डिजिटल वापरकर्ते सहभागी झाले. सायबर सुरक्षितता, माहिती संरक्षण, वैयक्तिक सायबर स्वच्छता आणि कृत्रिम बुद्धिमत्ताचा जबाबदारीने वापर याबाबत जनजागृती करणे हा कार्यक्रमाचा मुख्य उद्देश होता. डिजिटल सुरक्षितता ही केवळ तांत्रिक तज्ञांची जबाबदारी नसून प्रत्येक विभाग व प्रत्येक नागरिकाची सामायिक जबाबदारी आहे जे या सेवेचा वापर करतात, हा महत्त्वपूर्ण संदेश या कार्यक्रमातून देण्यात आला.

आज डिजिटल प्लॅटफॉर्म हे प्रशासन, शिक्षण, बँकिंग व नागरिक सेवा वितरण व्यवस्था या क्षेत्राचा कणा म्हणून कार्यरत आहेत. त्यामुळे सायबर सुरक्षितता ही दैनंदिन गरज बनली आहे, असे या सत्रांमध्ये

अधोरेखित करण्यात आले. इंटरनेट ही आता एक अत्यावश्यक सार्वजनिक सेवा ठरली असून ती दैनंदिन कामकाज व वैयक्तिक जीवनात खोलवर रुजली आहे.

त्याचवेळी, एआय-आधारित साधनांच्या झपाट्याने वाढणाऱ्या वापरामुळे सायबर जोखमीचा एक नवा स्तर निर्माण झाला आहे. एआयमुळे नवोपक्रम (Innovation), कार्यक्षमता व सेवा वितरणात सुधारणा होत असली तरी फसवणूक, ओळख चोरी, दिशाभूल करणारी माहिती (Misinformation) आणि अत्याधुनिक सायबर गुन्ह्यांसाठी त्याचा गैरवापरही वाढत आहे.

‘अध्यावतंत्र, सुरक्षित निवड, एआयचा सुरक्षित व जबाबदार वापर ही सुरक्षित इंटरनेट दिन 2026 ची मूळ संकल्पना असून नव्या वास्तवाचे प्रतिबिंब होती. नागरिक व शासकीय विभागांनी सुरक्षित डिजिटल सवयी व नैतिक तंत्रज्ञान पद्धती स्वीकाराव्यात, असे आवाहन करण्यात आले.

मा.मंत्री, माहिती तंत्रज्ञान यांचे मार्गदर्शन

अॅड. आशिष शेलार, माहिती तंत्रज्ञान मंत्री हे या कार्यक्रमास प्रमुख अतिथी म्हणून उपस्थित होते. त्यांनी सुरक्षित इंटरनेट वापर व डिजिटल साक्षरतेचे महत्त्व अधोरेखित केले. सुरक्षित इंटरनेट दिन हा आता जागतिक उपक्रम बनला असून इंटरनेटचा वापर सर्व वयोगटांमध्ये सार्वत्रिक झाला आहे, असे त्यांनी नमूद केले. “विद्यार्थी, व्यावसायिक, गृहिणी आणि प्रत्येक नागरिकासाठी इंटरनेट हे दैनंदिन जीवनाचा अविभाज्य भाग बनले आहे. ते आता चैनीची गोष्ट नसून मूलभूत गरज आहे,” असे त्यांनी सांगितले. मात्र, या सुविधेचा वापर सुरक्षितपणे आणि योग्य मर्यादित केला गेला पाहिजे, असे त्यांनी स्पष्ट केले.

मा. मंत्री महोदयांनी डिजिटल व्यसनाच्या वाढत्या समस्यांकडेही लक्ष वेधले. भारताच्या आर्थिक सर्वेक्षणातील निष्कर्षांचा संदर्भ देत त्यांनी सांगितले की, वाढते डिजिटल व्यसन मानवी उत्पादकतेत घट घडवते. त्यामुळे डिजिटल साक्षरता, सुरक्षित प्रणाली, एआयचा जबाबदारीने वापर आणि दृढ नैतिक मूल्ये अत्यावश्यक आहेत. “इंटरनेट हेल्थ” ही संकल्पना देखील आता महत्त्वाची गरज बनत असल्याचे त्यांनी नमूद करून, जबाबदार डिजिटल वर्तन हे आधुनिक जीवनाचा मूलभूत घटक मानले पाहिजे, असे सांगितले.

मुख्य सचिवांचा संदेश

महाराष्ट्र शासनाचे मुख्य सचिव मा. श्री. राजेश अग्रवाल यांनी नागरिकांना साध्या पण प्रभावी डिजिटल सवयी अंगिकारण्याचे आवाहन केले. सायबर गुन्हे आता केवळ संस्थांपुरते मर्यादित नसून सामान्य नागरिकांनाही लक्ष्य करत असल्याचे त्यांनी स्पष्ट केले. त्यांनी उपस्थितांना विचारले, “आपल्यापैकी कितीजण मोबाईलला लॉक लावतात? कृपया मोबाईल अवश्य लॉक करा,”. मोबाईल फोन हा केवळ संवादाचे साधन राहिलेला नसून तो आता डिजिटल वॉलेट, ओळखपत्र, कार्यस्थळ आणि वैयक्तिक माहितीचे भांडार बनला आहे. काही सेकंदांचीही अनधिकृत प्रवेशाची संधी गुन्हेगारांना पुरेशी ठरू शकते, असेही त्यांनी स्पष्ट केले.

“आपला मोबाईल कोणालाही देऊ नका,” असा ठाम इशारा देत त्यांनी सांगितले की, केवळ पाच सेकंदांच्या दुर्लक्षामुळे OTP चोरी, हॅकिंग किंवा अनधिकृत व्यवहार होऊ शकतात. गुन्हेगार अनेकदा सामाजिक अभियांत्रिकी (Social Engineering) तंत्रांचा वापर करून मदतनीस किंवा अधिकृत व्यक्ती असल्याचे भासवतात, त्यामुळे अशा वेळी अति सौजन्य दाखवू नये, असे त्यांनी सांगितले.

तसेच, अविश्वसनीय मोफत Wi-Fi नेटवर्कचा वापर टाळण्याचा

सल्ला त्यांनी दिला. अशा नेटवर्कद्वारे हॅकर्स वैयक्तिक माहिती, बँकिंग तपशील व संकेतशब्द अडवू शकतात, असे त्यांनी स्पष्ट केले.

संकेतशब्द, हॉटस्पॉट किंवा डोंगल कोणालाही शेअर करू नयेत, जरी ती व्यक्ती विश्वासाई वाटत असली तरीही, असे त्यांनी अधोरेखित केले. घर व कार्यालयातील Wi-Fi साठी कमकुवत किंवा सहज ओळखता येणारे पासवर्ड (जसे की कुटुंबातील नावे, वाढदिवस, मोबाईल क्रमांक) वापरणे टाळावे. त्याऐवजी लांब, दृश्यात्मक व मालकाला लक्षात राहतील पण इतरांना अंदाज न लावता येणारे मजबूत पासवर्ड वापरण्याची शिफारस त्यांनी केली.

डिजिटल विश्वास आणि एआय जोखीम

सौ. सपना कपूर, राज्य माहिती अधिकारी (SIO), राष्ट्रीय माहिती विज्ञान केंद्र (NIC) मा. यांनी आपल्या उद्घाटनपर भाषणात डिजिटल विश्वासाच्या नव्या युगाबाबत आणि एआय-आधारित सायबर गुन्हांच्या वाढत्या जोखमींबाबत भाष्य केले. आधार, डिजिलॉकर यांसारख्या मोठ्या प्रमाणावर उभारलेल्या डिजिटल सार्वजनिक पायाभूत सुविधांद्वारे भारताने जागतिक नेतृत्व सिद्ध केले आहे, असे त्यांनी सांगितले.

“आपण जगातील सर्वात मोठ्या लोकशाहीचे शिल्पकार आहोत, आणि ही खऱ्या अर्थाने एक सभ्यतागत पायाभूत रचना आहे,” असे त्या म्हणाल्या.

उद्योग क्षेत्राचा दृष्टिकोन

श्री. भरत राजगोपालन, अध्यक्ष, सोर्स डेटा कन्सल्टिंग व मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांनी वैयक्तिक सायबर स्वच्छतेचे महत्त्व अधोरेखित केले. सुरक्षित इंटरनेट निर्माण करण्यासाठी प्रत्येक व्यक्तीने स्वतःची ओळख, माहिती व उपकरणे सुरक्षित ठेवण्यासाठी सातत्याने साधी पण प्रभावी पावले उचलली पाहिजेत, असे त्यांनी सांगितले.

समारोप

मा. श्री. विरेंद्र सिंह, सचिव (माहिती तंत्रज्ञान) हे सुद्धा कार्यक्रमाला उपस्थित राहिले. कार्यक्रमाचा समारोप महाराष्ट्र शासनाच्या माहिती तंत्रज्ञान विभागाच्या संचालिका (आयटी) मा. सौ. भुवनेश्वरी एस. यांच्या आभार प्रदर्शनाने झाला. त्यांनी मंत्रालयातील व संलग्न विभागांतील वरिष्ठ अधिकाऱ्यांच्या उपस्थिती व सहकार्याबद्दल कृतज्ञता व्यक्त केली.

डीपीडीपी सज्जता

डीपीडीपी कायदामुळे नागरिकांच्या वैयक्तिक माहितीच्या प्रशासनात नव्या युगाची सुरुवात: महाराष्ट्राची डीपीडीपीसाठी सज्जता

डिजिटल वैयक्तिक माहिती संरक्षण (Digital Personal Data Protection) (DPDP) कायदा, 2023 मुळे शासकीय संस्था नागरिकांची वैयक्तिक माहिती कशी संकलित करतात, साठवतात व वापरतात यामध्ये मूलभूत बदल होणार असून, या बदलासाठी महाराष्ट्र शासनाने संरचित व दूरदृष्टीपूर्ण पद्धतीने प्रशासकीय यंत्रणा सज्ज करण्यास सुरुवात केली आहे. या पार्श्वभूमीवर, महाराष्ट्र शासनाच्या माहिती तंत्रज्ञान विभागाने दिनांक 5 फेब्रुवारी 2026 रोजी मुंबई येथील मलबार हिल्स स्थित सह्याद्री अतिथीगृह येथे डीपीडीपी कायदा व येऊ घातलेल्या नियमांबाबत उच्चस्तरीय कार्यशाळेचे आयोजन केले होते.

या कार्यशाळेमध्ये वरिष्ठ शासकीय अधिकारी, कायदा अंमलबजावणी यंत्रणेमधील नेतृत्व, कायदेविषयक तज्ज्ञ तसेच तंत्रज्ञान व गोपनीयता क्षेत्रातील व्यावसायिक सहभागी झाले होते. नव्या माहिती संरक्षण व्यवस्थेची संकल्पना, त्याचे शासकीय विभागांवरील परिणाम, डिजिटल प्लॅटफॉर्मवरील अंमलबजावणी तसेच नागरिक-केंद्रित सेवा पुरवठ्यावर होणारे परिणाम याविषयी सामायिक समज निर्माण करणे हा या कार्यशाळेचा मुख्य उद्देश होता.

आरोग्य, शिक्षण, कल्याणकारी योजना आणि आर्थिक समावेशन अशा विविध क्षेत्रांमध्ये डिजिटल सार्वजनिक सेवा झपाट्याने विस्तारत असताना, ही कार्यशाळा अत्यंत महत्वाचा शासकीय पुढाकार

(governance intervention) म्हणून पुढे आली आहे. आज शासकीय प्रणाली मोठ्या प्रमाणावर नागरिकांची वैयक्तिक माहिती हाताळत आहेत, ज्यामुळे कार्यक्षमता, वेग, पारदर्शकता आणि सेवांचा व्याप वाढला आहे. तथापि, या डिजिटल परिवर्तनामुळे सायबर धोके, माहिती गळती आणि माहितीच्या गैरवापराचा धोका देखील वाढला आहे. अशा परिस्थितीत डीपीडीपी हा केवळ कायदेशीर अनुपालनाचा विषय न राहता, डिजिटल प्रशासनाचा मूलभूत आधारस्तंभ ठरत असून, नागरिकांच्या माहितीचे संरक्षण हे सार्वजनिक विश्वासाचे केंद्रबिंदू बनले आहे.

या कार्यशाळेत अधोरेखित करण्यात आले की, डीपीडीपी कायदा आणि येऊ घातलेले नियम हे वैयक्तिक माहिती हाताळण्याच्या दृष्टीने संस्थांसाठी एक निणायक बदल दर्शवितात. नव्या चौकटीत उद्देश-आधारित माहिती संकलन, कायदेशीर प्रक्रिया, मजबूत सुरक्षा उपाययोजना आणि जबाबदारीची स्पष्ट रचना अनिवार्य करण्यात आली आहे. विविध विभागांतील अधिकारी आपल्या कायदेशीर जबाबदाऱ्या समजून घेतील, अंतर्गत प्रशासन यंत्रणा सक्षम करतील आणि “Privacy by Design” व “Security by Default” ही संस्कृती सार्वजनिक प्रशासनात रुजवतील, हा या कार्यशाळेचा मुख्य उद्देश होता.

मुख्य भाषणात महाराष्ट्र शासनाचे मुख्य सचिव मा. श्री. राजेश अग्रवाल, भा.प्र.से., यांनी सायबर सुरक्षा, माहिती मालकी हक्क आणि माहिती संरक्षण हे परस्परांशी निकटतेने संबंधित असले तरी त्यांच्यात एक सूक्ष्म सीमारेषा असल्याचे नमूद केले. सुमारे 12-13 वर्षांपूर्वी माहिती तंत्रज्ञान सचिव म्हणून केलेल्या आपल्या कार्यकाळाचा संदर्भ देत त्यांनी सांगितले की, सायबर सुरक्षा ही आज प्रशासनासमोरील सर्वात मोठ्या आव्हानांपैकी एक बनली आहे. डीपीडीपीच्या युगात एका माहिती गळतीमुळेही थेट दंडात्मक कारवाई होऊ शकते, त्यामुळे माहिती संरक्षण ही केवळ तांत्रिक बाब न राहता एक गंभीर प्रशासकीय जबाबदारी ठरते, असे त्यांनी स्पष्ट केले.

**श्री विरेन्द्र सिंह, सचिव – आयटी, महाराष्ट्र शासन,
उपस्थितांना संबोधित करताना.**

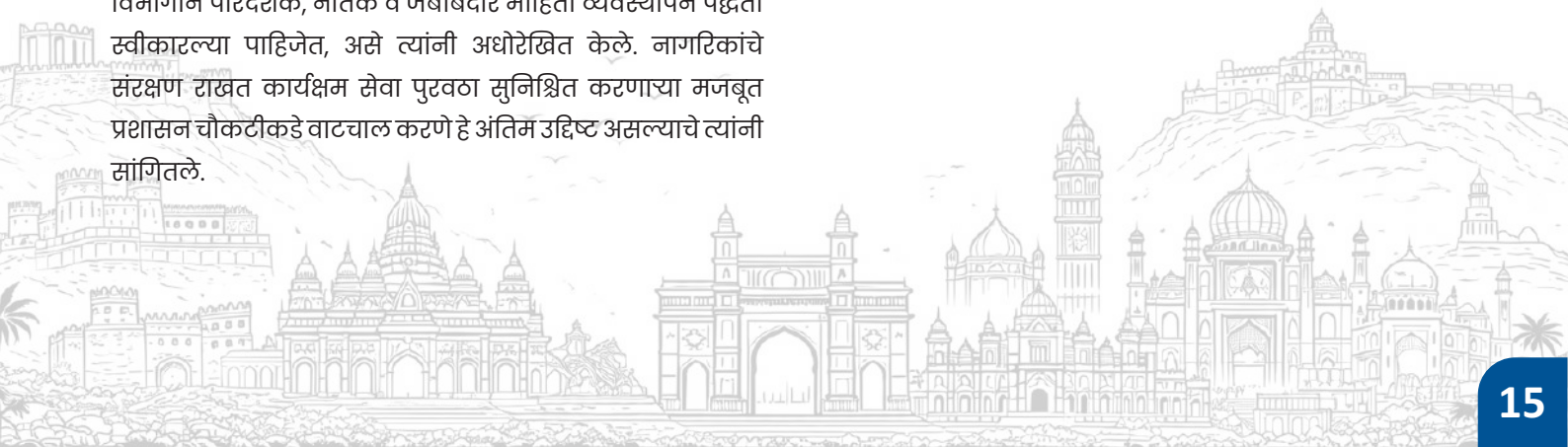
मा. मुख्य सचिवांनी पुढे एक महत्वाचा भेद स्पष्ट केला – गोपनीयता महत्वाची असली तरी माहितीचा मालकी हक्क अधिक मूलभूत आहे. नागरिकांना त्यांच्या स्वतःच्या माहितीवर पूर्ण अधिकार असला पाहिजे आणि वैयक्तिक माहिती ही अंतिमतः त्या नागरिकाचीच मालमत्ता आहे, हे राज्याने मान्य केले पाहिजे. शासनाकडे नागरिकांची संपूर्ण माहिती असते, मात्र नागरिकांना त्यांच्या माहितीचा वापर कसा केला जातो याबाबत पुरेशी माहिती नसते. डीपीडीपी युगात ही असमतोल स्थिती पारदर्शकता व नागरिक सक्षमीकरणाद्वारे बदलली पाहिजे, असे त्यांनी नमूद केले.

त्याचवेळी, प्रशासनातील पारदर्शकता ही माहिती संरक्षणाच्या विरोधात नाही, हेही त्यांनी स्पष्ट केले. पुण्यातील उदाहरण देताना त्यांनी सांगितले की, तहसीलदारांनी दिलेले महसूलविषयक निर्णय नागरिकांसाठी उपलब्ध असले पाहिजेत आणि अशा पारदर्शकतेमुळे उत्तरदायित्व अधिक बळकट होते. संदेश स्पष्ट होता. माहिती संरक्षण व पारदर्शकता ही दोन्ही तत्त्वे जबाबदारीने एकत्र नांदली पाहिजेत आणि शासनाच्या प्रणाली अशा प्रकारे रचल्या पाहिजेत की, नागरिकांच्या माहितीचे संरक्षण होत असताना सार्वजनिक माहितीपर्यंतचा हक्क अबाधित राहील.

महाराष्ट्र शासनाचे माहिती तंत्रज्ञान सचिव मा. श्री. विरेन्द्र सिंह, भा.प्र.से., यांनी आपल्या भाषणात डीपीडीपी कायदा व येऊ घातलेले नियम हे डिजिटल युगात नागरिक व राज्य यांच्यातील नातेसंबंधात एक महत्वाचा टप्पा असल्याचे सांगितले. शासन मोठ्या प्रमाणावर डिजिटल सार्वजनिक सेवा उभारत असताना, गोपनीयतेचे संरक्षण करणे, उद्देश-आधारित वापर सुनिश्चित करणे आणि सर्वोच्च सुरक्षा मानके राखणे ही शासनाची अधिक मोठी जबाबदारी ठरते, असे त्यांनी नमूद केले. सार्वजनिक विश्वास हाच प्रशासनाचा पाया असून, प्रत्येक विभागाने पारदर्शक, नैतिक व जबाबदार माहिती व्यवस्थापन पद्धती स्वीकारल्या पाहिजेत, असे त्यांनी अधोरेखित केले. नागरिकांचे संरक्षण राखत कार्यक्षम सेवा पुरवठा सुनिश्चित करणाऱ्या मजबूत प्रशासन चौकटीकडे वाटचाल करणे हे अंतिम उद्दिष्ट असल्याचे त्यांनी सांगितले.

डीपीडीपी कायद्याच्या अंमलबजावणी व अंमलबजावणी यंत्रणांवरील परिणामांबाबत महाराष्ट्र शासनाचे अतिरिक्त पोलीस महासंचालक मा. श्री. बृजेश सिंह यांनी माहिती दिली. आज “सर्व काही डेटा आहे” या वास्तवामुळे डीपीडीपी कायद्याने संस्थांची कार्यपद्धती मूलतः बदलली असल्याचे त्यांनी नमूद केले. विविध ॲप्स व प्लॅटफॉर्मवर संमती (Consent) अनेकदा अस्पष्ट व एकत्रित स्वरूपात घेतली जाते, त्यामुळे शासकीय प्रणालींनी माहिती संकलन, साठवण व वापराच्या पद्धतींची नव्याने रचना करणे आवश्यक आहे. विशेषतः बालके, महिला व इतर असुरक्षित घटकांच्या बाबतीत माहिती संकलन केवळ आवश्यक व उद्देश-निश्चित असले पाहिजे, असे त्यांनी अधोरेखित केले. डीपीडीपी कायद्याची घटनात्मक पायाभूत भूमिका सर्वोच्च न्यायालयाच्या अधिवक्ता मा. कुशबू जैन यांनी स्पष्ट केली. सर्वोच्च न्यायालयाने गोपनीयतेला मूलभूत हक्क म्हणून मान्यता दिल्याशी या कायद्याचा थेट संबंध असल्याचे त्यांनी सांगितले. “जेथे शून्य पारदर्शकता असते, तेथे शून्य जबाबदारी असते,” आणि त्यामुळे अराजक परिस्थिती निर्माण होऊ शकते, असे त्यांनी नमूद केले.

टीम लेगॅसिस – सुहास तुळजापूरकर, दिनेश पिल्लई आणि ईशान तुळजापूरकर – यांनी डीपीडीपी अनुपालन, संस्थात्मक भूमिका आणि कृत्रिम बुद्धिमत्ता (AI) आधारित तंत्रज्ञानाशी निर्माण होणाऱ्या नव्या संधी व आव्हानांवर सविस्तर तांत्रिक व कायदेशीर सादरीकरण केले. डीपीडीपी हा भारताच्या डिजिटल परिसंस्थेसाठी “गेम-चेंजर” ठरणार असून, तो नव्या गोपनीयता प्रशासन चौकटीची ओळख करून देतो, असे त्यांनी स्पष्ट केले.

महिला दिन विशेष

कावेरी किशोर खेडेकर

प्रोजेक्ट लीड, तांत्रिक मनुष्यबळ पुरवठा कक्ष, महाआयटी

महिला नेतृत्व करतात,
तेव्हा प्रभाव अद्वितीय असतो...

महाआयटीमध्ये मागच्या सहा वर्षांत, प्रतिभा संपादन आणि मनुष्यबळ व्यवस्थापन प्रमुख म्हणून काम करत असताना, आणि तंत्रज्ञान क्षेत्रातील 2,500 पेक्षा जास्त व्यावसायिकांचे पर्यवेक्षण करत असताना, माझा आजवरचा प्रवास आढानात्मक आणि समाधानकारक राहिला आहे. या काळात विविध भागधारकांसोबत जवळून काम करण्याची संधी मला मिळाली. विश्वास, संधी, आणि जबाबदारी सोपवून महिलांना सक्षम केले जाते, तेव्हा त्या शाश्वत प्रभाव निर्माण करतात आणि उत्कृष्ट कामगिरी बजावतात, याचा प्रत्यय यानिमित्ताने मला पुन्हा एकदा येतो आहे.

वेगाने बदलणाऱ्या आजच्या डिजिटल विश्वात, महिलांचे सक्षमीकरण म्हणजे केवळ समावेशन नाही, तर प्रभावी प्रशासन आणि दीर्घकालीन विकासासाठीची ती एक धोरणात्मक गरज आहे. खरे सक्षमीकरण हे निव्वळ प्रतिनिधित्वाच्या पलीकडे पाहणारे असते, त्यात अर्थपूर्ण भूमिका, निर्णय घेण्याचा अधिकार, कौशल्यवृद्धी आणि पात्रतेला महत्त्व देणाऱ्या परिसंस्थेचा समावेश असतो. तंत्रज्ञान आणि मनुष्यबळ व्यवस्थापनासारख्या क्षेत्रांमध्येही, महिलांनी सातत्याने आपला ठसा उमटवला आहे, असा माझा आजवरचा अनुभव आहे.

पारंपरिक अडथळे दूर करणारे तंत्रज्ञान हे एक शक्तिशाली साधन आहे. डिजिटल मंच, उदयोन्मुख तंत्रज्ञान आणि लवचिक कार्यपद्धतींमळे माहिती तंत्रज्ञान, ई-प्रशासन, सायबर सुरक्षा, डेटा ॲनालिटिक्स आणि डिजिटल ट्रान्सफॉर्मेशन अशा क्षेत्रांमध्येही महिलांसाठीच्या संधींमध्ये लक्षणीय वाढ झाली आहे. डिजिटल साधने आणि घरून काम करता येण्याच्या सुविधेमुळे महिलांना वैयक्तिक आणि व्यावसायिक जबाबदाऱ्यांमध्ये संतुलन साधत प्रगती करणे शक्य होते आहे.

मात्र प्राप्त संधीमागे योग्य हेतूसुद्धा तितकाच महत्वाचा आहे. विविध

क्षेत्रांत नेतृत्वाच्या भूमिकेत काम करताना महिलांना आत्मविश्वासाने सक्षम करण्यासाठी, आवश्यक कौशल्यवृद्धी, मार्गदर्शन आणि संस्थात्मक पाठिंबा मिळणे आवश्यक आहे. त्याचबरोबर सुरक्षित, नैतिक आणि सर्वसमावेशक डिजिटल कार्यस्थळांची निर्मिती करणेही गरजेचे आहे. सायबर सुरक्षेविषयी जागरूकता, पारदर्शक तक्रार निवारण यंत्रणा आणि डेटा-आधारित निर्णयप्रक्रिया सुनिश्चित केल्यास महिला निश्चितपणे कामाच्या ठिकाणी सोपवलेल्या जबाबदाऱ्या समर्थपणे पार पाडू शकतील, असा विश्वास मला वाटतो.

डिजिटल युगातील महिलांचे सक्षमीकरण ही वैयक्तिक यशाच्या पलीकडची बाब आहे. आपल्या हाताखाली काम करणाऱ्या महिलांना योग्य मार्गदर्शन करून, आपले अनुभव त्यांच्याशी सामायिक करून आणि काम करण्यास उत्सुक पात्र महिलांसाठी संधी निर्माण करून, नेतृत्वाच्या पदावर असणाऱ्या महिलांनी महिलांच्या सक्षमीकरणात आपला वाटा उचलला पाहिजे.

यशस्वी होऊ इच्छिणाऱ्या महिलांनो: तुमच्या क्षमतांवर विश्वास ठेवा, सतत शिकत राहा आणि आत्मविश्वासाने पुढे पाऊल टाका. आढाने अटळ आहेत, पण ती प्रगती आणि ओळख निर्माण करण्याच्या संधीही निर्माण करतात, हे लक्षात असू द्या.

या महिला दिनाच्या निमित्ताने, गुणवत्तेच्या बळावर प्रगती साधली जाईल, सर्व सहकारी परस्परांना आधार देतील, सक्षम स्त्रिया केवळ आपलीच कारकीर्द घडवणार नाहीत, तर त्या संस्थेच्याही भविष्याला आकार देतील, अशा निकोप वातावरणाची उभारणी करण्याचा संकल्प आपण करू या.

महिला दिन विशेष

लीना अहिराव

टीम लीड, महाआयटी

महिलांचे सक्षमीकरण,
भविष्याचे सक्षमीकरण

वेगाने बदलणाऱ्या आजच्या डिजिटल युगात, तंत्रज्ञान, प्रशासन आणि सार्वजनिक सेवांच्या वितरणाला आकार देण्यात महिला मोलाची भूमिका बजावत आहेत. पारदर्शकता, कार्यक्षमता आणि सुलभतेमध्ये सुधारणा करण्यासाठी शासन डिजिटल मंचाचा अवलंब करत असताना, या उपक्रमांचे विकसन आणि व्यवस्थापन करण्याच्या कामी महिला महत्त्वपूर्ण योगदान देत आहेत.

संगणक अभियांत्रिकीची पार्श्वभूमी आणि तंत्रज्ञान-कुशल चमूचे नेतृत्व करण्याच्या अनुभवामुळे शासकीय प्रकल्पांवर काम करणे ही माझ्यासाठी नागरिक-केंद्रित डिजिटल सेवांमध्ये योगदान देण्याची एक अर्थपूर्ण संधी ठरते आहे. कामगार, ग्रामीण विकास, कृषी, पशुसंवर्धन आणि वस्त्रोद्योग अशा विविध विभागांसाठी तंत्रज्ञानाधारित उपाययोजनांचे व्यवस्थापन आणि वितरण करण्यासाठी उत्तम समन्वय, तांत्रिक नैपुण्य आणि प्रशासकीय प्रक्रियांची चांगली समज असणे आवश्यक असल्याचे या निमित्ताने माझ्या लक्षात आले.

उद्योग-संबंधित सेवा सुलभ करण्यासाठी तयार करण्यात आलेल्या डिजिटल प्लॅटफॉर्मच्या विकसनाला आणि अंमलबजावणीला हातभार लावणे, हा या कामाचा एक महत्वाचा भाग आहे. 'MAITRI' ऑप्लिकेशन हा असाच एक उपक्रम आहे. एकाच, एकात्मिक आणि कार्यक्षम डिजिटल प्लॅटफॉर्मवर अनेक सेवांना एकत्र आणणे, असे या उपक्रमाचे स्वरूप आहे. अशा प्रणालींच्या यशस्वी अंमलबजावणीसाठी तंत्रज्ञान-कुशल चमूचे नेतृत्व करणे आणि संबंधित सर्व भागधारकांमध्ये सुरळीत सहकार्य सुनिश्चित करणे, अत्यंत महत्वाचे असते.

प्रशासकीय आणि विभागीय अधिकाऱ्यांबरोबरच वरिष्ठ शासकीय अधिकाऱ्यांसोबत काम केल्यामुळे, धोरणात्मक आराखडे आणि प्रशासकीय गरजा नेमकेपणाने समजू लागतात. या धोरणात्मक गरजांचे प्रभावी तंत्रज्ञान उपाययोजनांमध्ये रूपांतर करणे हे आव्हानात्मक असले तरी त्यामुळे मिळणारे समाधानसुद्धा मोलाचे आहे.

तंत्रज्ञान कशा प्रकारे प्रशासनामध्ये परिवर्तन घडवून आणू शकते आणि मोठ्या प्रमाणावर सार्वजनिक सेवांचे वितरण सुधारू शकते, हे

अशा अनुभवांमधूनच अधोरेखित होते. संघभावना, नवोन्मेष आणि नव-तंत्रज्ञानाबाबत स्वतःला अद्यावत ठेवून, तंत्रज्ञान क्षेत्रातील व्यावसायिक अशा डिजिटल प्रणालींच्या उभारणीत योगदान देऊ शकतात, ज्यामुळे प्रशासकीय कामकाजातील पारदर्शकता, कार्यक्षमता आणि सुलभता वाढीला लागते.

महिला सक्षमीकरण हे खऱ्या अर्थाने आपल्या राज्याच्या आणि पर्यायाने देशाच्याही सामाजिक आणि आर्थिक प्रगतीचे कारण ठरते आहे. सक्षमीकरण हे केवळ प्रतिनिधित्वापुरते मर्यादित नसते. महिलांना शिक्षणाची संधी मिळवून देणे, कौशल्ये विकसित करण्यास सक्षम करणे तसेच नेतृत्व आणि निर्णय-प्रक्रियांच्या भूमिकांमध्ये आत्मविश्वासाने सहभागी होण्यास प्रोत्साहन देणे गरजेचे असते. तंत्रज्ञान आणि प्रशासन अशा क्षेत्रांमध्ये कार्यरत महिलांचे निकोप दृष्टीकोन, सर्जनशीलता आणि समस्या सोडवण्याची प्रबळ क्षमता अशा वेळी उपयुक्त ठरतात, ज्यामुळे संस्था बळकट होतात आणि नाविन्यालाही चालना मिळते.

सक्षमीकरणाच्या या प्रवासात महिला जिथे काम करतात, त्या संस्थेची पूरक आणि सकारात्मक भूमिका अत्यंत महत्वाची असते. महिलांना त्यांचे विचार मांडण्यासाठी, जबाबदाऱ्या स्वीकारण्यासाठी आणि विविध उपक्रमांचे नेतृत्व करण्यासाठी प्रोत्साहित केले जाते, तेव्हा सकारात्मक वातावरण निर्माण होते. आज, तंत्रज्ञान क्षेत्र आणि सरकारच्या डिजिटल उपक्रमांमुळे समाजात अर्थपूर्ण योगदान देण्याच्या प्रचंड संधी महिलांसाठी उपलब्ध झाल्या आहेत. प्रभावी डिजिटल मंच विकसित करण्यापासून ते लक्षावधी नागरिकांसाठी उपयुक्त ठरणाऱ्या मोठ्या प्रकल्पांचे व्यवस्थापन करण्यापर्यंत, अनेक महिला व्यावसायिक, प्रशासनाचे डिजिटल भवितव्य घडवण्यात सक्रिय भूमिका बजावत आहेत.

जागतिक महिला दिनाच्या निमित्ताने महिलांच्या या योगदानाचा गौरव करणे आणि अधिकाधिक महिलांना तंत्रज्ञान क्षेत्रात करिअर करण्यासाठी प्रोत्साहित करणे अत्यंत महत्वाचे आहे. प्रत्येक सक्षम महिला ही इतर अनेकांसाठी प्रेरणास्रोत ठरते. परस्परांना मदतीचा हात देऊन, प्रोत्साहन देऊन, महिला सातत्याने परिवर्तनकारी बदलांचे नेतृत्व करत राहतील आणि प्रगतीशील भविष्य घडवण्यास हातभार लावत राहतील, यात शंकाच नाही.

महिला दिन विशेष

माधुरी पांगे

मजकूर व्यवस्थापक, महाआयटी

सक्षमीकरणाच्या वाटेवर...

यत्र नार्यस्तु पूज्यन्ते, रमन्ते तत्र देवताः। या वचनाला अनुसरून स्त्रियांचा यथोचित सन्मान करणाऱ्या आपल्या महाराष्ट्र राज्याला पहिल्या महिला उपमुख्यमंत्री लाभल्या असताना, महाआयटीच्या या महिला दिन विशेषांकासाठी विचार व्यक्त करण्याची संधी मिळणे, हा दुग्धशर्करा योगच म्हणावा लागेल.

सक्षमीकरण आणि आत्मविश्वासपूर्ण अभिव्यक्ती या खरे तर एकाच नाण्याच्या दोन बाजू आहेत. सारासार विचार करून आपले मत ठामपणे व्यक्त करता येणे, हे सक्षमीकरणाच्या दिशेने उचललेले पहिले पाऊल असते. पहिल्याच पावलात निग्रह असला की पुढचा प्रवास खडतर असला तरी तो पूर्ण करण्याचा विश्वास आपला आपल्यालाच सापडत जातो, हा माझा स्वानुभव.

मुंबईसारख्या महानगरात आज माझ्या अवती-भवती वावरणाऱ्या स्त्रिया समर्थपणे आपापल्या जबाबदाऱ्या सांभाळत असल्याचे चित्र दिलासा देणारे आहे. या स्त्रिया शिकलेल्या आहेत, क्वचित अल्पशिक्षित किंवा अशिक्षितही आहेत, पण त्यांना त्यांच्या सामर्थ्याची जाण आहे, स्वत्वाची जाण आहे. ही जाण असणे, हाच सक्षमीकरणाचा गाभा आहे. मात्र ही जाण नसते तेव्हा उच्चशिक्षित असणाऱ्या स्त्रियासुद्धा सामाजिक कुप्रथांना बळी पडण्याचे प्रसंग घडतात, आणि ते जाणून मन व्यथित होते. महिलांच्या सक्षमीकरणासाठी निव्वळ उच्च शिक्षण पुरेसे नसते, हे अशा घटनांमुळे प्रकर्षाने अधोरेखित होते.

ज्योतिबा फुले यांनी आणि त्यांच्या बरोबरीने सावित्राबाईंनी निधरि केला, आणि महाराष्ट्रातील स्त्रियांचा शिक्षणाचा मार्ग प्रशस्त झाला. स्त्रिया शिक्षण घेऊ लागल्या, उच्चशिक्षितही झाल्या. पुढच्या पिढीला घडविण्याच्या कामी स्त्री-शिक्षणाचा मोठा हातभार लागला आणि लागतो आहे. मात्र आज किती स्त्रियांना आयकर परतावे, आर्थिक गुंतवणूक, शेअर बाजार, म्युच्युअल फंड अशा बाबी जाणून घेण्यात

स्वारस्य असते, हा संशोधनाचा विषय होऊ शकतो. व्यवस्थापन, वैद्यकीय क्षेत्र, प्रसारमाध्यमे, न्यायव्यवस्था अशा वेगवेगळ्या क्षेत्रांत आपल्या कर्तृत्वाचा ठसा उमटवणाऱ्या, आणि व्यावसायिक आघाडीवर जोखमीच्या परिस्थितीत संतुलित निर्णय घेणाऱ्या किती स्त्रियांना वैयक्तिक आयुष्यात स्वतंत्र निर्णय घेण्याची मुभा असते, त्यांच्या मताला मोल असते का, या प्रश्नाचे उत्तर शंभर टक्के होकारार्थी मिळणार नाही, हे दुदैवी म्हणावे लागेल.

महिलांना वैयक्तिक आघाडीवरसुद्धा तितक्याच समर्थपणे निर्णय घेता येणे, आणि हे निर्णय घेण्याचे स्वातंत्र्य, ही तिला देण्याची बाब नसून तो व्यक्ती म्हणून तिचा जन्मसिद्ध अधिकार असल्याचे मान्य करणे, या मानसिकतेची आज गरज आहे. ही मानसिकता आबालवृद्धांच्या, समाजातील सर्व स्तरांतील सर्व व्यक्तींच्या मनी बिंबवण्याची गरज आहे. सर्वात महत्वाचे म्हणजे समाजाच्या सर्वच स्तरांमधील सर्व महिलांना आत्मभान असणे गरजेचे आहे. महिलांना हे आत्मभान गवसले की त्यांचे सक्षमीकरण असाध्य राहणार नाही.

महिलांच्या सक्षमीकरणासाठी शासनाचे आणि समाजाचेही प्रयत्न सुरू असताना या प्रयत्नांना सकारात्मक प्रतिसाद देणे गरजेचे आहे. स्वतःच्या सक्षमीकरणासाठी शिक्षण घेणे, संधीचा शोध घेणे, त्या संधीचे सोने करण्यासाठी पुरेपूर प्रयत्न करणे आवश्यक आहे. मात्र हे करताना आपले स्वत्व जपले पाहिजे. या धडपडीच्या मूळाशी स्वतःला सिद्ध करण्याचा अट्टाहास नसावा, तर या प्रवासात आनंद मिळाला पाहिजे, समाधान लाभले पाहिजे. जेव्हा स्त्री स्वतःचे सामर्थ्य ओळखेल, आपल्याला नेमके काय हवे आहे, याचा डोळसपणे विचार करेल आणि हवे ते साध्य करण्यासाठी ठाम भूमिका घेऊन मनापासून प्रयत्न करेल, तेव्हा सक्षमीकरणाचा हा प्रवास सुखद आणि यशस्वी ठरेल, यात शंका नाही.

महिला दिन विशेष

रुपाली काळे

टीम लीड, महाआयटी

विश्वास, शिक्षण आणि

नेतृत्वाच्या माध्यमातून सक्षमीकरण

महिलांच्या क्षमतांवर विश्वास ठेवण्यास आणि आत्मविश्वासाने प्रगती करण्यास प्रोत्साहन दिले जाईल, अशा वातावरणात महिला सक्षमीकरणाची पायाभरणी होते, असे मला वाटते. जेव्हा स्त्रीला समान संधी, मार्गदर्शन आणि आदर दिला जातो, त्या वेळी प्रत्येक स्त्री अर्थपूर्ण योगदान देण्यास सक्षम होते. सक्षमीकरण म्हणजे केवळ समावेशन नाही तर सक्षमीकरण हे परस्पर विश्वास, जबाबदारी आणि मान्यतेचे एकत्रिकरण आहे.

कामाच्या ठिकाणी महिलांच्या सक्षमीकरणाचा विचार करायचा झाला तर महिलांना सरधोपटपणे कामे सोपवण्यापलिकडे विचार करणे आवश्यक आहे. महिलांच्या निर्णय घेण्याच्या क्षमतेवर विश्वास ठेवण्याबरोबरच त्यांच्या कल्पना आणि दृष्टिकोनांना महत्त्व देणेसुद्धा महत्वाचे आहे. महिलांना पाठिंबा दिला जातो आणि नेतृत्व करण्यासाठी वाव दिला जातो, तेव्हा त्या जास्त आत्मविश्वासाने, जबाबदारीने आणि समर्पण भावनेने काम करतात. असे वातावरण केवळ त्या व्यक्तींनाच प्रगती करण्यास मदत करत नाही, तर संबंधित संस्थेच्या कामाचा दर्जाही उंचावते.

माहिती तंत्रज्ञान आणि ई-प्रशासन क्षेत्रात 12 वर्षांपेक्षा जास्त काळ काम करत असताना, जबाबदारी आणि सातत्यपूर्ण शिक्षण व्यावसायिक विकासाला कशाप्रकारे हातभार लावते, हे मी अनुभवले आहे. 2012 साली सिस्टीम ॲनालिस्ट म्हणून मी माझ्या कारकिर्दीच्या प्रवासाला सुरुवात केली, आणि नवनवीन तंत्रज्ञान आत्मसात करण्याच्या, ते अंमलात आणण्याच्या वृत्तीमुळे, मी प्रोजेक्ट लीड पदार्प्यंतची प्रगती साध्य करू शकले आहे. संगणकशास्त्रातील माझ्या शैक्षणिक पार्श्वभूमीने माझ्या व्यावसायिक वाटचालीची भक्कम पायाभरणी केली आहे.

माझ्या व्यावसायिक अनुभवांमध्ये विविध शासकीय विभागांसाठी सीएमएस-आधारित संकेतस्थळांचे विकसन, तसेच अनेक विभागांमध्ये 'सेवा हक्क अधिनियम' संबंधी ॲप्लिकेशनसच्या अंमलबजावणीचा समावेश आहे. विविध प्रकल्पांच्या गरजांचे विश्लेषण तसेच सिस्टीम डिझाइनपासून डेव्हलपमेंट कोऑर्डिनेशन, टेस्टिंग, डिप्लॉयमेंट आणि त्यानंतरही आवश्यक ते सहाय्य प्रदान

करण्याच्या संपूर्ण प्रक्रियेमध्ये मी सक्रिय सहभागी राहिले आहे.

शासकीय विभागांच्या सेवा-संबंधित गरजा समजून घेणे आणि त्यांचे सुरक्षित, वापरकर्ता-अनुकूल डिजिटल सोल्यूशन्समध्ये रूपांतर करणे, हा माझ्या कामाचा अविभाज्य भाग आहे. शासकीय संकेतस्थळांसाठीच्या मार्गदर्शक तत्वांचे अनुपालन सुनिश्चित करताना आपल्या प्रकल्पाची सुलभता, सुरक्षा आणि कार्यक्षमतेवर विशेष लक्ष केंद्रित करण्याला माझे प्राधान्य राहिले आहे.

विश्लेषणात्मक विचार क्षमता, तपशिलाकडे लक्ष, समन्वय कौशल्ये आणि गुणवत्तेप्रती असलेली वचनबद्धता या गुणांमुळे तंत्रज्ञान आणि ई-प्रशासन क्षेत्रातील महिला महत्त्वपूर्ण भूमिका बजावत आहेत, असे माझे निरीक्षण आहे. डिजिटल यंत्रणा कार्यक्षम, सर्वसमावेशक आणि नागरिक-केंद्रित असतील याची खातरजमा करण्याच्या कामी महिला कर्मचाऱ्यांचे योगदान निश्चितच मोलाचे असते. समाजातील सर्व घटकांनी महिलांना सक्षम करण्यासाठी पुढाकार घेतल्यास देशाला आत्मनिर्भर करण्याबरोबरच स्त्री-शक्तीचे उत्थानही सहज शक्य होईल, असा विश्वास मला वाटतो.

डिजिटल प्रशासनाच्या वेगवान विस्तारामुळे महिलांसाठी प्रगती, नवनिर्मिती आणि नेतृत्व करण्याच्या संधी लक्षणीयरीत्या वाढत आहेत. या बदलत्या परिस्थितीत यशस्वी होण्यासाठी नवे तंत्रज्ञान आत्मसात करणे, जुळवून घेण्याची क्षमता आणि आत्मविश्वास आवश्यक आहे. आव्हानांकडे अडथळे म्हणून न पाहता, शिकण्याची, स्वतःमध्ये सुधारणा घडवून आणण्याची आणि अधिक खंबीर होण्याची संधी म्हणून पाहिले पाहिजे, असे मला वाटते.

स्त्रियांनी आपल्या क्षमतांवर विश्वास ठेवला पाहिजे, जबाबदारी स्वीकारली पाहिजे आणि संधी उपलब्ध होतील, तेव्हा पुढाकार घेऊन उत्तम काम केले पाहिजे. परस्परांना आधार आणि प्रोत्साहन दिल्यामुळे आपल्या सभोवती सकारात्मक आणि सर्वसमावेशक वातावरण निर्माण होते. महिला एकत्रितपणे प्रगती करतात, तेव्हा संस्था अधिक बळकट होतात आणि समाज खऱ्या अर्थाने समानतेच्या दिशेने वाटचाल करतो, हे आपण लक्षात घेतले पाहिजे.

महिला दिन विशेष

पूनम महाजन

प्रोजेक्ट मॅनेजर (प्रकल्प व्यवस्थापक), महाआयटी

डिजिटल भविष्याला आकार देताना...

तंत्रज्ञान म्हणजे केवळ कोड, सिस्टीम किंवा प्लॅटफॉर्म नाही, तर तंत्रज्ञान हे मानवी जीवन, उद्देश आणि प्रगती यांचा अविभाज्य घटक आहे, हे लक्षात घेणे गरजेचे आहे. माहिती तंत्रज्ञान क्षेत्रात 17 वर्षांपेक्षा जास्त काळ काम करत असताना, तसेच प्रत्यक्ष विकसन आणि डिजिटल परिवर्तनाच्या आघाडीवर नेतृत्व करताना, महिला पुढाकार घेतात आणि आपले स्थान निर्माण करतात, तेव्हा त्या किती सामर्थ्यावान ठरतात, हे मी अनुभवले आहे.

बँकिंग आणि विमा क्षेत्रापासून ई-प्रशासन, एआय आणि क्लाउड प्लॅटफॉर्मपर्यंत, सर्व क्षेत्रांमध्ये महिला आघाडीवर आहेत. आता महिला बदलाचे नेतृत्व करत आहेत, उद्योग क्षेत्रात दूरदृष्टीने निर्णय घेत आहेत, गुंतागुंतीची परिस्थिती समर्थपणे हाताळत आहेत, जोखीम व्यवस्थापन करत आहेत आणि उत्तम उपाय सुचवत आहेत. महिलांच्या क्षमतेला, तांत्रिक कौशल्य, समंजसपणा, लवचिकता आणि सहकार्य भावनेची जोड मिळाल्यामुळे हे शक्य झाले आहे.

महिलांसमोर असणाऱ्या आव्हानाचे स्वरूप स्पष्ट आहे: डिजिटल विश्वात यशस्वी होण्यासाठी समावेशकता, नावीन्य आणि प्रभावाची कास धरा. तंत्रज्ञान क्षेत्रात प्रगती करू इच्छिणाऱ्या प्रत्येक महिलेने सर्वात आधी स्वतःवर विश्वास ठेवला पाहिजे, आपल्या कौशल्यांमध्ये गुंतवणूक केली पाहिजे. नेतृत्व करण्यासाठी परवानगीची वाट पाहू नका. तंत्रज्ञान क्षेत्रात महिला पुढाकार घेतात, तेव्हा उद्योग क्षेत्रात परिवर्तन घडते, आणि भवितव्य जास्त समावेशक, शाश्वत आणि मानवकेंद्रित बनते.

तंत्रज्ञान क्षेत्रातील महिलांसाठी संदेश

डिजिटल, तंत्रज्ञान किंवा नेतृत्वाच्या भूमिकेमधून प्रगती करू इच्छिणाऱ्या प्रत्येक महिलेला मी सांगू इच्छिते की,

- तुमच्या कौशल्यावर विश्वास ठेवा. तुमची कौशल्ये, अनुभव आणि

दृष्टिकोन महत्वाचे आहेत.

- तांत्रिकदृष्ट्या जिज्ञासू रहा. तुम्हाला सर्व काही माहित असण्याची आवश्यकता नाही, परंतु तंत्रज्ञान समजून घेतल्याने चांगले निर्णय घेण्यास मदत होते.
- आपले अस्तित्व प्रस्थापित करा. बोला, प्रश्न विचारा आणि योगदान द्या. आपले मत ठामपणे व्यक्त करा.
- इतरांना पाठिंबा द्या आणि मार्गदर्शन करा. महिला एकमेकींना आधार देतात, तेव्हाच संपूर्ण परिसंस्था अधिक मजबूत होते.
- आव्हाने स्वीकारा. कोषाबाहेर पडलात तर प्रगतीची द्वारे आपोआप खुली होतात.

आजच्या आधुनिक काळात तंत्रज्ञान भविष्याला आकार देत आहे आणि महिलांनी केवळ सहभागी होऊन नव्हे, तर नेतृत्व करून या बदलाच्या अग्रभागी असले पाहिजे.

उद्योग, शासन आणि डिजिटल परिवर्तनाच्या क्षेत्रात तांत्रिक प्रकल्प व्यवस्थापनाच्या आव्हानात्मक संधींसाठी सज्ज असतानाच, ग्राहक-केंद्रित उपाययोजना करणे, सहकाऱ्यांना मार्गदर्शन करणे आणि उत्कृष्ट व्यावसायिक मूल्य निर्माण करणाऱ्या उपक्रमांना चालना देण्याला माझे प्राधान्य कायम आहे.

या महिला दिनी, आपण केवळ कर्तृत्वाचाच नाही तर महत्वाकांक्षेचा उत्सव सुद्धा साजरा करूया. आपल्या सोबतच्या सर्व महिलांना डिजिटल क्षेत्रातील करिअर, नेतृत्वाची पदे आणि नाविन्यपूर्ण क्षेत्रांमध्ये आत्मविश्वासाने पाऊल टाकण्यासाठी प्रोत्साहित करूया. कारण तंत्रज्ञानाचे भविष्य केवळ 'डिजिटल' नाही, तर ते 'समावेशक' आहे.

महिला दिन विशेष

अस्मी गोवेकर

व्यवस्थापकीय संचालकांची वैयक्तिक सहाय्यक, महाआयटी

सक्षमीकरणाचा भावमग्न प्रवास

मी अस्मी ओमकार गोवेकर. 2020 पासून मी माहिती तंत्रज्ञान महामंडळात व्यवस्थापकीय संचालकांची वैयक्तिक सहाय्यक म्हणून कार्यरत आहे. बी.एससी. (रसायनशास्त्र) शिक्षण पूर्ण केल्यानंतर प्रशासकीय क्षेत्रात काम करण्याची संधी मला मिळाली.

काम करताना जबाबदारी, वेळेचे भान आणि समन्वय या गोष्टी मला शिकायला मिळाल्या. कामाबरोबरच मराठी साहित्य ही माझी जिद्दाळ्याची आवड आहे. विशेषतः संत साहित्य वाचायला आणि समजून घ्यायला मला आवडते. सध्या मी संत एकनाथ वारकरी शिक्षण संस्था, पैठण येथे संत साहित्य प्राज्ञ परीक्षेच्या अंतिम वर्षात शिक्षण घेत आहे. संतांच्या अभंगांमधून मला साधेपणा, समत्व आणि अंतर्मुख होण्याची प्रेरणा मिळते.

संगीत हा माझ्या आयुष्याचा महत्वाचा भाग आहे. मी गांधर्व महाविद्यालयाची शास्त्रीय गायन परीक्षा उत्तीर्ण केली असून सध्या मी प्रख्यात शास्त्रीय गायक महेश काळे यांच्या मार्गदर्शनाखाली शास्त्रीय संगीताचे धडे घेत आहे. नियमित रियाज केल्यामुळे मन शांत आणि एकाग्र राहायला मदत होते. भविष्यात लेखन क्षेत्रात काम करताना अध्यात्म आणि विज्ञान यांना एकत्र आणून अद्वैत तत्त्वज्ञान साध्या भाषेत लोकांपर्यंत पोहोचवण्याची माझी इच्छा आहे. शिकत राहणे आणि विचार सामायिक करणे, हेच माझे ध्येय आहे.

माझ्या मते महिलांचे सक्षमीकरण म्हणजे केवळ समान हक्क

मिळवणे नव्हे, तर स्वतःची ओळख जाणणे आणि आत्मविश्वासाने पुढे जाणे होय. प्रत्येक महिलेच्या आयुष्यात अनेक भूमिका असतात मुलगी, पत्नी, आई, व्यावसायिक, पण या सगळ्यांमध्ये तिची स्वतःची स्वप्ने आणि क्षमता जपली जाणे हेच खरे सक्षमीकरण आहे.

व्यावसायिक आयुष्यात काम करताना मला जाणवले की जबाबदारी स्वीकारण्याची तयारी आणि सातत्याने शिकण्याची वृत्ती महिलांना अधिक सक्षम बनवते. शिक्षण आणि आर्थिक स्वावलंबन हे सक्षमीकरणाचे महत्वाचे आधार आहेत. परंतु त्याहूनही महत्वाचा आहे तो आत्मविश्वास, "मी करू शकते" हा विश्वास.

कामाबरोबरच आपल्या आवडी आणि स्वप्न जोपासणे देखील तितकेच आवश्यक आहे. साहित्य असो, संगीत असो किंवा कोणतेही कौशल्य असो, त्यातून व्यक्तिमत्त्व अधिक समृद्ध होते. जेव्हा महिला स्वतःच्या आवडी जपतात, तेव्हा त्या अधिक सकारात्मक आणि संतुलित बनतात.

आजच्या काळात महिलांसाठी संधीचे क्षेत्र खूप मोठे आहे. तंत्रज्ञान, प्रशासन, संशोधन, कला, उद्योग अशा सर्वच प्रत्येक क्षेत्रात महिला आपली छाप सोडत आहेत. आवश्यक आहे ते योग्य मार्गदर्शन, प्रोत्साहन आणि एकमेकांना दिलेला आधार.

माझ्या मते सक्षमीकरणाची सुरुवात स्वतः पासून होते. आपण शिकत राहिलो, स्वतःवर विश्वास ठेवला आणि इतर महिलांनाही पुढे येण्यासाठी प्रेरित केले, तर समाजात सकारात्मक बदल घडू शकतो.

इंडिया एआय इम्पॅक्ट शिखर परिषद अहवाल

महाराष्ट्राने सादर केला
सर्वसमावेशक 'एआय
प्रशासन आराखडा'

नवी दिल्लीत 'भारत मंडपम्' येथे माननीय पंतप्रधान श्री. नरेंद्र मोदी यांनी 20 मार्च 2026 रोजी, 'India AI Impact Expo' चे उद्घाटन केले. कृत्रिम बुद्धिमत्ता क्षेत्रातील भारताच्या प्रवासातला हा एक महत्त्वपूर्ण टप्पा ठरला. प्रदर्शनाची पाहणी करताना पंतप्रधानांनी नवप्रवर्तक, स्टार्टअप्स आणि जागतिक स्तरावरील सहभागींसोबत संवाद साधला. या अभिनव उपक्रमातून उदयोन्मुख तंत्रज्ञानाच्या क्षेत्रात भारताचे वाढते नेतृत्व अधोरेखित झाले. या प्रदर्शनात उत्कृष्ट क्षमता असणारे 600 पेक्षा जास्त स्टार्टअप्स आणि 13 देशांची दालने पहावयास मिळाली, आणि त्याद्वारे संपूर्ण कृत्रिम बुद्धिमत्ता परिसंस्थेचे आंतरराष्ट्रीय सहकार्यही ठळकपणे अधोरेखित झाले. भारत मंडपम् येथे आयोजित या इंडिया एआय इम्पॅक्ट शिखर परिषदेने 'डिजिटल तंत्रज्ञान स्वीकारणारा देश' ते 'समावेशक, विस्तारक्षम आणि जबाबदार कृत्रिम बुद्धिमत्ता नवप्रवर्तनाचे जागतिक केंद्र' असा भारताचा प्रवास ठळकपणे अधोरेखित केला.

महाराष्ट्राचे दालन – “एआय इन ॲक्शन”

“एआय इन ॲक्शन” या दालनामुळे परिषदेतील महाराष्ट्राचा सहभाग विशेष लक्षवेधी ठरला. या दालनामध्ये प्रशासन, पोलीस यंत्रणा, कृषी, सायबर सुरक्षा आणि नागरिक सेवा या क्षेत्रांमध्ये परिवर्तन घडवून आणण्यासाठी कृत्रिम बुद्धिमत्तेचा कशा प्रकारे मोठ्या प्रमाणावर वापर केला जात आहे, हे सादर करण्यात आले. सक्षम डिजिटल पायाभूत सुविधांची निर्मिती, सायबर सुरक्षेचे सक्षमीकरण, स्टार्टअप्सना प्रोत्साहन आणि सर्व क्षेत्रांमध्ये कृत्रिम बुद्धिमत्तेचा प्रभावी वापर करण्यावर लक्ष केंद्रित करून, आपले महाराष्ट्र राज्य, भारतातील सर्वात सक्षम एआय आणि डिजिटल नवोन्मेष केंद्र होण्यास सज्ज असल्याचे, या दालनातील सादरीकरणावरून दिसून आले.

पारदर्शकता, विश्वास आणि सार्वजनिक हितावर लक्ष केंद्रित करून जबाबदारीने कृत्रिम बुद्धिमत्ता विकसित केली पाहिजे, या महत्वाच्या तत्वावर या दालनातील सादरीकरणात भर देण्यात आला. महाराष्ट्राच्या दालनाला अनेकांनी भेट दिली आणि दालनात प्रदर्शित करण्यात आलेल्या, शेतकऱ्यांसाठी महाविस्तार, गूगल क्लाउडचे मैत्री,

महाराष्ट्र सायबरचे एआय सुरक्षा आणि फॉरेंसिक्स, महाक्राइमओएस, मार्हलचा ज्युनियर डॉक्टर चॅटबॉट तसेच उद्योजकांना अधिक जलद आणि स्मार्टपणे व्यवसाय सुरू करण्यास मदत करणारा उद्योग विभागाचा उद्योग मित्र चॅटबॉट, अशा मुख्य उपक्रमांची माहिती घेतली.

मार्हलने पेंचमधील एआय-आधारित पूर्वसूचना प्रणाली, एक मध्यवर्ती गुप्तचर मंच, तसेच डीपफेक शोध आणि गुप्त माहितीच्या शोधासाठी pi-Autentify आणि pi-Scout सारखी प्रगत साधने अशा अद्ययावत आणि परिणामकारक नवकल्पना प्रदर्शित केल्या.

महाराष्ट्राच्या दालनाला ज्येष्ठ शासकीय अधिकारी, विविध क्षेत्रातील तज्ञ आणि कर्मचारी, तसेच नागरिकांनीही मोठ्या संख्येने भेट दिली. महाराष्ट्राच्या आघाडीच्या डिजिटल आणि एआय उपक्रमांना उत्तम प्रतिसाद मिळाल्यामुळे हा दिवस विशेष ठरला. वापरकर्त्यांचा अनुभव, डेटा एकत्रीकरण आणि नागरिकांवरील परिणाम या बाबींमध्ये सुधारणा करण्यासाठी अनेक चांगल्या सूचनाही उपस्थितांनी केल्या.

औद्योगिक सुविधांपासून कृषी, सायबर सुरक्षा आणि एआय-सक्षम प्रशासनापर्यंत, आपले महाराष्ट्र राज्य वास्तविक प्रशासकीय परिणामांसाठी एआयचा कशा प्रकारे वापर करत आहे, हे महाराष्ट्राच्या दालनाने प्रभावीपणे दाखवून दिले.

मैत्री किऑस्क (उद्योग विभाग/गुंतवणूक सुविधा)

दिव्यांग कल्याण विभागाचे (तत्कालीन) सचिव श्री. तुकाराम मुंडे (भाप्रसे) यांनी मैत्री किऑस्कला भेट दिली. मैत्री पोर्टलचा वापरकर्ता अनुभव सुधारण्यासाठी त्यांनी यावेळी महत्वाच्या सूचना दिल्या. मैत्री पोर्टल अधिक वापरकर्ता-अनुकूल बनवले जावे आणि पोर्टलची पुनर्निर्देशन यंत्रणा दुरुस्त केली जावी, अशी सूचना त्यांनी केली, जेणेकरून वापरकर्ते मैत्री लिंकवर क्लिक करतील, तेव्हा ती नवीन विंडोमध्ये सुरु होईल, परिणामी गुंतवणूकदार आणि उद्योजकांसाठी सुलभ नेव्हिगेशन आणि उत्तम उपयोगिता उपलब्ध होईल.

मैत्री कक्षाचे उद्योग अधिकारी श्री. अक्षय साळुंके यांनी या किऑस्कच्या व्यवस्थापनाची धुरा सांभाळली. इंडिया एआय इम्पॅक्ट शिखर परिषदेसारखे मंच शासकीय स्तरावरील नवकल्पनांना मोठी प्रसिद्धी देतात आणि त्याद्वारे थेट हितधारकांकडून अभिप्राय प्राप्त करण्याची एक उत्कृष्ट संधी उपलब्ध करून देतात, अशी भावना त्यांनी व्यक्त केली.

कृषी विभाग किऑस्क (महाविस्तार / एआय-सक्षम कृषी बुद्धिमत्ता)

कृषी विभागाच्या किऑस्कने, विशेषतः महाविस्तार आणि त्याच्या शेतकरी-केंद्रित एआय वापराच्या उदाहरणांनी उपस्थितांचे लक्ष वेधून घेतले. एआय मंडी प्राईस मॉड्यूलमध्ये किमान एका वर्षातील किमतींचा कल दिसावा, आणि त्यात आगामी वर्षासाठीच्या किमतींच्या अंदाजाचाही समावेश असावा, अशा सूचनाही उपस्थितांनी केल्या.

या सुधारणेमुळे शेतकऱ्यांना रबी आणि खरीप हंगामात कोणते पीक घ्यायचे, याबद्दल अधिक योग्य निर्णय घेता येतील, ज्यामुळे पीक नियोजन, जोखीम व्यवस्थापन आणि उत्पन्नाच्या स्थिरतेत सुधारणा होईल.

महाराष्ट्राच्या कृषी विभागाच्या नानाजी देशमुख कृषी संजीवनी प्रकल्पाचे उपसंचालक श्री. संतोष ममदापुरे यांनी या किऑस्कबद्दल माहिती दिली. कृत्रिम बुद्धिमत्तेचा वापर केवळ प्रदर्शनापुरता मर्यादित न ठेवता, विश्वसनीय माहिती, सल्लागार सहाय्य आणि भविष्यवेधी विश्लेषणाद्वारे शेतकऱ्यांची निर्णयक्षमता बळकट करणारे प्रभावी साधन म्हणून केला जाईल, ही वचनबद्धता, या कृषी किऑस्कची

संकल्पना असल्याचे त्यांनी नमूद केले.

महाराष्ट्र सायबर किऑस्क (कृत्रिम बुद्धिमत्ता-आधारित सायबर सुरक्षा, डिजिटल फॉरेंसिक आणि सायबर प्रशासन)

महाराष्ट्र सायबर किऑस्कमध्ये कृत्रिम बुद्धिमत्ता-आधारित सायबर सुरक्षा, डिजिटल फॉरेंसिक आणि सार्वजनिक सुरक्षा उपायांवर लक्ष केंद्रित करण्यात आले. 7/12 उताऱ्यासारखे अभिलेख 'मित्रा पोर्टल'वर अपलोड करून त्यामध्ये समाविष्ट केले जावेत, ज्यामुळे अधिक सक्षम पडताळणी, फसवणूक प्रतिबंध आणि नागरिक-केंद्रित डिजिटल सेवा प्रदान करणे शक्य होईल, अशी महत्वपूर्ण सूचना यावेळी प्राप्त झाली.

महाराष्ट्र सायबर पोलीस विभागाच्या सहाय्यक पोलीस निरीक्षक श्रीमती नीता मांडवे यांनी या किऑस्कची जबाबदारी सांभाळली आणि किऑस्कला भेट देणाऱ्यांशी संवाद साधला. यावेळी त्यांनी किऑस्कबरोबरच कृत्रिम बुद्धिमत्ता-सक्षम सुरक्षा आणि नागरिकांचा यंत्रणेवरील विश्वास दृढ करण्याच्या दिशेने 'महाराष्ट्र सायबर' करत असलेल्या कामाविषयी माहिती दिली. त्या म्हणाल्या, "डिजिटल परिसंस्थेमध्ये नागरिकांच्या मनात विश्वासाची भावना निर्माण करण्यासाठी कृत्रिम बुद्धिमत्ता-आधारित सायबर सुरक्षा आणि डिजिटल फॉरेंसिक या बाबी अत्यंत आवश्यक आहेत. फसवणूक रोखण्यासाठी, जलद तपास आणि पडताळणी सुलभ करण्यासाठी उपयुक्त ठरणारी व्यावहारिक साधने वापरात आणण्यासाठी तसेच सुरक्षा संरचना बळकट करण्यासाठी 'महाराष्ट्र सायबर' कार्यरत आहे."

मित्रा किऑस्क (कृत्रिम बुद्धिमत्ता-सक्षम प्रशासकीय मंच: महाजीपीटी आणि जिल्हा कर्मयोगी)

या परिषदेत मित्रा किऑस्कने महाराष्ट्राच्या भविष्यवेधी प्रशासकीय नवकल्पनांवर आधारित सादरीकरण केले. या सादरीकरणात 'महाजीपीटी' आणि 'जिल्हा कर्मयोगी' या दोन मुख्य उपक्रमांवर विशेष लक्ष केंद्रित करण्यात आले. शासकीय अधिकारी आणि नागरिकांना सत्यापित माहिती आणि सेवांचा लाभ सुलभरित्या घेता यावा, यासाठी उपयुक्त चॅटबॉट परिसंस्था विकसित करण्याच्या आवश्यकतेवर भर देण्याच्या संकल्पनेवर आधारित सादरीकरण, हे या किऑस्कचे वैशिष्ट्य ठरले.

मित्राच्या यंग प्रोफेशनल रिया जाधव यांनी या किऑस्कचे व्यवस्थापन केले, तसेच महाजीपीटीमागील तांत्रिक आणि प्रशासकीय बाबी समजावून सांगितल्या.

एआय निरीक्षक किऑस्क

एआय निरीक्षक किऑस्कला सायबर प्रशासन आणि एआय मॉनिटरिंग साधनांमध्ये रस असलेल्या दर्शकांचा मोठा प्रतिसाद मिळाला. नागपूरचे डीसीपी (सायबर) श्री. लोहित मटानी यांनी 'एआय निरीक्षक'बाबत आपले विचार व्यक्त केले. सायबर पोलिसिंग क्षमता मजबूत करण्यात आणि आजच्या एआय युगात अधिक स्मार्ट देखरेख सक्षम करण्याच्या कामी 'एआय निरीक्षक'ची भूमिका महत्वाची असल्याचे मत त्यांनी व्यक्त केले.

सीएससी एसपीव्हीचे माजी व्यवस्थापकीय संचालक डॉ. दिनेश त्यागी यांनीही या स्टॉलला भेट दिली आणि ग्रामीण महाराष्ट्रातील वंचित समुदायांच्या डिजिटल सक्षमीकरणावर आपले विचार व्यक्त केले.

महाराष्ट्रासाठी विस्तारक्षम आणि जबाबदार एआय प्रशासनावर मुख्य सचिवांनी दिला भर

महाराष्ट्र शासनाचे मुख्य सचिव श्री. राजेश अग्रवाल यांनी महाराष्ट्राच्या दालनाला भेट दिली, आणि कृत्रिम बुद्धिमत्तेवर आधारित प्रशासन तसेच सर्वसमावेशक डिजिटल परिवर्तनाबाबत महाराष्ट्राच्या दृष्टिकोनाबाबत माहिती दिली.

ते म्हणाले, "महाराष्ट्राचे कृत्रिम बुद्धिमत्तेवर आधारित उपक्रम केवळ नियोजनाच्या टप्प्यावर रेंगाळलेले नाहीत, तर ते प्रत्यक्ष अंमलबजावणीच्या टप्प्यावरही पोहोचत आहेत, ही खरोखर समाधानाची बाब आहे. कृषी, आरोग्यसेवा, सायबर सुरक्षा आणि नागरिक सेवा अशा क्षेत्रांमध्ये कृत्रिम बुद्धिमत्तेच्या प्रत्यक्ष उपयोगावर दिलेला भर, हे राज्य शासनाची जबाबदार आणि परिणाम-केंद्रित कृत्रिम बुद्धिमत्तेप्रति वचनबद्धता दर्शवणारे आहे."

महाराष्ट्र शासनाचे माहिती तंत्रज्ञान सचिव श्री. वीरेंद्र सिंह म्हणाले, "सार्वजनिक सेवा वितरणात प्रगत तंत्रज्ञानाचा समावेश करणाऱ्या महाराष्ट्र राज्याने, कृत्रिम बुद्धिमत्तेचा प्रभावी वापर करणारे राज्य अशी ओळख निर्माण केली आहे. भविष्यवेधी प्रशासन, माहिती-आधारित निर्णय प्रक्रिया आणि नागरिकांसाठी अधिक उत्तम परिणाम

प्रदान करण्याच्या कामी कृत्रिम बुद्धिमत्ता सक्षम ठरत असल्याचे, या परिषदेतील महाराष्ट्राच्या दालनावरून दिसून येते आहे. महाराष्ट्रात नाविन्यपूर्ण परिसंस्थांना चालना देण्यासाठी, डिजिटल पायाभूत सुविधा बळकट करण्यासाठी आणि कृत्रिम बुद्धिमत्तेचा विकास नैतिक, सुरक्षित तसेच नागरिक-केंद्रित राहील याची खातरजमा करण्यासाठी आम्ही वचनबद्ध आहोत."

महाराष्ट्र शासनाच्या सामान्य प्रशासन विभागाच्या अतिरिक्त मुख्य सचिव श्रीमती वेन्नेकागंती व्ही. राधा (भाप्रसे), POCRA चे प्रकल्प संचालक श्री. परिमल सिंह, आणि महाराष्ट्र शासनाच्या पशुसंवर्धन विभागाचे सचिव श्री. एन. रामास्वामी (भाप्रसे) यांनीही परिषदेतील विविध दालनांना भेटी दिल्या, तसेच राज्याच्या सर्वसमावेशक विकासासाठी कृत्रिम बुद्धिमत्ता क्षेत्रात सुरु असलेल्या कामाचे कौतुक केले.

जागतिक भागीदारी, शिक्षण क्षेत्रातील उत्कृष्टता, स्टार्टअप्समधील नवोन्मेष आणि भक्कम सार्वजनिक धोरणांचा पाया या सर्वांचा मेळ घालून 'कृत्रिम बुद्धिमत्तेवर आधारित जबाबदार प्रशासना'च्या बाबतीत एक आदर्श राज्य बनण्याचे महाराष्ट्राचे उद्दिष्ट आहे, असे, **माहिती तंत्रज्ञान विभागाच्या संचालक श्रीमती भुवनेश्वरी एस.** यांनी यावेळी नमूद केले.

कृषी क्षेत्रासाठी कृत्रिम बुद्धिमत्ता ही जागतिक अन्न सुरक्षेची गुरुकिल्ली: मा. मुख्यमंत्री देवेंद्र फडणवीस

नवी दिल्ली येथे 20 फेब्रुवारी रोजी आयोजित, इंडिया एआय इम्पॅक्ट शिखर परिषदेमध्ये, मुख्यमंत्री श्री. देवेंद्र फडणवीस यांनी कृत्रिम बुद्धिमत्ता आणि डिजिटल सार्वजनिक पायाभूत सुविधांच्या माध्यमातून जागतिक अन्न प्रणालींमध्ये परिवर्तन घडवून आणण्याच्या आवश्यकतेवर भर दिला.

उपस्थितांना संबोधित करताना मुख्यमंत्री म्हणाले की जगभरात हवामानातील बदल, भूजल पातळीत होणारी घट, जमिनीचा खालावणारा कस, पुरवठा साखळीतील आव्हाने आणि जागतिक बाजारपेठांमधील अनिश्चितता अशा विविध घटकांमुळे अन्न प्रणालींवर प्रचंड ताण येत आहे. 'ग्लोबल साऊथ' अर्थात विकसनशील देशांसाठी शेती हे केवळ अर्थजिनाचे साधन नसून उपजीविका, सामाजिक स्थैर्य आणि राष्ट्रीय सुरक्षेचा एक भक्कम आधारस्तंभ आहे, असे मुख्यमंत्र्यांनी नमूद केले.

भारताला या वास्तवाची पुरेपूर जाणीव आहे, असे सांगत, माननीय पंतप्रधान श्री. नरेंद्र मोदी यांच्या दूरदृष्टीयुक्त नेतृत्वाखाली भारताने डिजिटल सार्वजनिक पायाभूत सुविधा आणि जबाबदार कृत्रिम बुद्धिमत्तेला आपल्या विकास धोरणाच्या अग्रभागी स्थान दिले आहे, असे मुख्यमंत्र्यांनी अधोरेखित केले.

अन्न सुरक्षा, हवामान बदलांचा सामना करण्याची क्षमता आणि शाश्वत कृषी विकासाची खातरजमा करण्यासाठी, शेतकरी-केंद्रित

आणि बुद्धिमान उपायांचा मोठ्या प्रमाणावर विस्तार करण्याचे आवाहन मुख्यमंत्र्यांनी केले.

या प्रसंगी माननीय मंत्री अॅड. आशिष शेलार, माननीय मंत्री नितेश राणे, एम. एस. स्वामीनाथन रिसर्च फाउंडेशनच्या अध्यक्ष डॉ. सौम्या स्वामिनाथन, जागतिक बँकेचे दक्षिण आशिया विभागाचे उपाध्यक्ष श्री. जोहान्स झुट, 'एकस्टेप फाउंडेशन'चे सह-संस्थापक आणि मुख्य कार्यकारी अधिकारी श्री. शंकर मरुवाडा यांच्यासह इतर मान्यवर उपस्थित होते.

कृत्रिम बुद्धिमत्तेवर आधारित प्रशासनाला चालना देण्याच्या दिशेने एक महत्त्वपूर्ण पाऊल उचलत, महाराष्ट्र शासनाच्या माहिती तंत्रज्ञान विभागाने या परिषदेत 'भारतनेन टेक्नॉलॉजी फाउंडेशन' (BTF) आणि 'भारतीय तंत्रज्ञान संस्था, मुंबई' (IIT Bombay) यांच्यासोबत एक ऐतिहासिक सामंजस्य करार केला.

महाराष्ट्राच्या सुरक्षित, संरक्षित, बहुभाषिक आणि नागरिक-केंद्रित अशा कृत्रिम बुद्धिमत्तेवर आधारित प्रशासनाच्या जडणघडणीत मैलाचा दगड ठरणाऱ्या या सामंजस्य करारावर, मुख्यमंत्री श्री. देवेंद्र फडणवीस यांच्या उपस्थितीत स्वाक्ष्या करण्यात आल्या.

मध्य प्रदेशचे मुख्यमंत्री डॉ. मोहन यादव यांनी महाराष्ट्राच्या दालनाला दिली भेट

मध्य प्रदेशचे मुख्यमंत्री डॉ. मोहन यादव यांनी इंडिया एआय इम्पॅक्ट शिखर परिषदेच्या निमित्ताने महाराष्ट्राच्या दालनाला भेट दिली आणि मुख्यमंत्री श्री. देवेंद्र फडणवीस यांची भेट घेतली.

खासदार अनिल बोंडे यांनी इंडिया एआय इम्पॅक्ट शिखर परिषदेतील महाराष्ट्राच्या दालनाला भेट दिली आणि कृत्रिम बुद्धिमत्तेवर आधारित प्रशासनाच्या क्षेत्रात राज्याने हाती घेतलेल्या भविष्यवेधी उपक्रमांचे कौतुक केले.

'AI in Action' या दालनाला भेट दिल्यानंतर त्यांनी महाराष्ट्र शासनाने प्रदर्शित केलेल्या, कृत्रिम बुद्धिमत्तेवर आधारित प्रात्यक्षिकांची पाहणी केली. यामध्ये कृषी सल्लागार प्रणाली, कायदा

अंमलबजावणी विश्लेषण, नागरिक सेवा मंच आणि डिजिटल प्रशासकीय आराखडे अशा विविध क्षेत्रांतील नाविन्यपूर्ण उपक्रमांचा समावेश होता.

महाआयटीच्या नेतृत्वाचा ठसा

महाआयटीचे अनेक वरिष्ठ अधिकारी इंडिया एआय इम्पॅक्ट शिखर परिषद 2026 मध्ये सहभागी झाले. त्यांच्या सक्रिय सहभागामुळे कृत्रिम बुद्धिमत्ता-आधारित प्रशासन आणि डिजिटल परिवर्तनाप्रती राज्याची दृढ वचनबद्धता अधोरेखित झाली. महाआयटीच्या अधिकाऱ्यांनी या परिषदेत जागतिक स्तरावरील तंत्रज्ञान क्षेत्रातील दिग्गज, संशोधन संस्था, स्टार्टअप्स आणि धोरण तज्ज्ञांसोबत जबाबदार एआय फ्रेमवर्क, सार्वभौम पायाभूत सुविधा, डेटा गव्हर्नन्स आणि अंमलबजावणी मॉडेल्स या विषयांवर उपयुक्त चर्चा केली. या परिषदेत नवोन्मेष आणि आधुनिक तंत्रज्ञानाला समर्पित दालनांना सुद्धा त्यांनी भेट दिली, तसेच कृषी, कायद्याची अंमलबजावणी, सार्वजनिक आरोग्य आणि डिजिटल सार्वजनिक पायाभूत सुविधा यांवर आधारित सत्रांमध्ये सुद्धा ते सहभागी झाले.

महाआयटीचे व्यवस्थापकीय संचालक श्री. संजय काटकर म्हणाले, “महाराष्ट्र कृत्रिम बुद्धिमत्तेवर आधारित प्रयोगांपासून त्या प्रयोगांच्या उद्योग स्तरावरील प्रत्यक्ष उपयोजनाच्या दिशेने निणायक वाटचाल

करत आहे. शासकीय विभागांना प्रशासकीय कामकाज अधिक प्रभावी पद्धतीने करता यावे, यासाठी उपयुक्त ठरतील असे कृत्रिम बुद्धिमत्तेवर आधारित मंच विकसित करण्यावर महाआयटीचा भर आहे. महाआयटीच्या माध्यमातून आम्ही प्रामुख्याने डिजिटल पायाभूत सुविधा सक्षम करत आहोत, डेटाची अखंडता सुनिश्चित करत आहोत, आणि त्याचबरोबर सुरक्षा, गोपनीयता किंवा जबाबदारीशी तडजोड न करता नवोन्मेषाला वाव देणारे आराखडे तयार करत आहोत.”

महाआयटीचे मुख्य परिचालन अधिकारी श्री. भगवान पाटील म्हणाले, “प्रत्यक्ष आणि यशस्वी अंमलबजावणी हीच प्रत्येक तंत्रज्ञानाधारित उपक्रमाची खरी कसोटी असते. विभागांसाठी भविष्यसूचक विश्लेषण असो, नागरिकांना सेवा प्रदान करणारे मंच असो अथवा कार्यक्षमता वाढवणारे ऑटोमेशन असो, अशा विविध आवश्यकता लक्षात घेत, कृत्रिम बुद्धिमत्तेवर आधारित संकल्पना प्रत्यक्षात अंमलात आणायला आमचे प्राधान्य आहे. कृत्रिम बुद्धिमत्तेचा वापर करून महाराष्ट्राच्या तळागाळापर्यंत सक्षमपणे पोहोचेल अशा मजबूत, बहुभाषिक आणि नागरिक-केंद्रित प्रणाली आम्ही तयार करत आहोत.”

मुख्यमंत्री श्री. देवेंद्र फडणवीस यांच्या दृष्टीकोनाला अनुसरून इंडिया एआय इम्पॅक्ट शिखर परिषद 2026 मधील महाराष्ट्राच्या दालनाने, प्रशासकीय कामकाजासाठी उपयुक्त ठरणारी कृत्रिम बुद्धिमत्ता मोठ्या प्रमाणावर विकसित करणारे आघाडीचे राज्य म्हणून आपले स्थान ठळकपणे अधोरेखित केले. जबाबदार, सर्वसमावेशक आणि नागरिक-केंद्रित कृत्रिम बुद्धिमत्ता विकसित करण्याच्या वचनबद्धतेचे दर्शन घडविणाऱ्या या दालनाने केवळ तंत्रज्ञानाचे प्रदर्शन न करता, कृषी, पोलिस यंत्रणा, गुंतवणूकदार सुविधा आणि सार्वजनिक सेवा वितरणामध्ये परिवर्तन घडवून आणण्याच्या कामी उपयुक्त ठरेल, अशा कृत्रिम बुद्धिमत्ता-आधारित प्रात्यक्षिकांच्या माध्यमातून उपस्थितांची वाहवा मिळवली.

भारत मंडपम, नवी दिल्ली येथे आयोजित India AI Impact Summit 2026 (फेब्रुवारी 2026) दरम्यान, मा. मुख्यमंत्री देवेंद्र फडणवीस यांनी जागतिक AI क्षेत्रातील तज्ज्ञांशी सक्रिय संवाद साधत, महाराष्ट्राच्या नवोपक्रम आणि कृत्रिम बुद्धिमत्तेवर आधारित भविष्यातील दृष्टीकोन अधोरेखित केला.

योगदान:

मुख्य (लीड):

धीरेंद्र सिंग

तपशील समन्वय, संकलन आणि यशोगाथा:

प्रज्योत आयटे आणि जिल्हास्तरीय सहकारी

रवींद्र गांगुर्डे

पृथ्वीराज हणमंतराव बिरादार

रचना, सजावट:

हर्षवर्धन बगाडे

सूर्यकांत उभे

संपादकीय योगदान:

माधुरी पांगे

दिशा खातू

सुभाष शेळके

नरेश इंगळे

मुकेश शर्मा

Follow us on

@MahaiT

@Aaple_Sarkarr

@Aaple_Sarkarr

@Aaple_Sarkarr

@Aaple_Sarkarr

@Aaple_Sarkarr

आपले सरकार

Published by the

MahaiT
IMAGINE. INVENT. INSPIRE

Apeejay House, 3rd Floor,

Dinshaw Vacha Rd, near K. C. College,

Churchgate, Mumbai, Maharashtra 400020

email: editor@mahait.org

Website: <https://mahait.org/>